

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

Г. В. Стадник, М. С. Наумов

МИТНЕ ТА ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

ТЕКСТИ ЛЕКЦІЙ

*(для студентів спеціальностей 051 – Економіка, 071 – Облік і оподаткування,
076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність,
275 – Транспортні технології)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2019

Стадник Г. В. Митне та валютне регулювання: тексти лекцій для студентів спеціальностей 051 – Економіка, 071 – Облік і оподаткування, 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, 275 – Транспортні технології / Г. В. Стадник, М. С. Наумов ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. – 79 с.

Укладачі: канд. екон. наук, проф. Г. В. Стадник,
канд. екон. наук, доц. М. С. Наумов

Рецензент

І. А. Островський, кандидат економічних наук, доцент Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою економічної теорії, протокол № 10 від 17 травня 2018 р.

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень.....	5
Передмова.....	6
Змістовий модуль 1 Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	7
Тема 1 Система регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	7
1.1 Характеристика системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	7
1.2 Характеристика органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні та їх компетенції.....	9
1.3 Недержавні органи регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	12
1.4 Наднаціональне регулювання зовнішньоекономічної діяльності..	13
Тема 2 Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності...	27
2.1 Сутність митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Форми митного контролю.....	27
2.2 Митні органи України: завдання, функції, структура.....	28
2.3 Мито як інструмент економічного регулювання. Види митних ставок.....	29
2.4 Характеристика митних режимів.....	31
Тема 3 Порядок митного оформлення товарів.....	33
3.1 Загальні положення щодо митного оформлення.....	33
3.2 Декларування товарів.....	35
3.3 Основні митні документи та їх оформлення.....	36
3.4 Митна вартість та методи її визначення.....	37
3.5 Правила інтерпретації міжнародних торговельних термінів «Інкотермс 2010».....	42
Тема 4 Загальнодержавні податки у сфері зовнішньоекономічної діяльності.....	46
4.1 Види та функції податків у сфері зовнішньоекономічної діяльності.....	46
4.2 Сутність та порядок нарахування акцизного збору в сфері зовнішньоекономічної діяльності.....	47
4.3 Порядок нарахування податку на додану вартість при імпорті та відшкодування податку на додану вартість при експорті.....	48
Змістовий модуль 2 Нетарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	52
Тема 5 Нетарифні засоби регулювання, їх класифікація і характеристика..	52
5.1 Сутність та механізм впливу нетарифних засобів регулювання на економіку країни.....	52
5.2 Інструменти нетарифного регулювання.....	53
Тема 6 Кількісні обмеження зовнішньоекономічної діяльності.....	54
6.1 Сутність та класифікація квот.....	54
6.2 Ліцензування. Види та способи розподілу ліцензій.....	55

Тема 7 Фінансові засоби нетарифного регулювання та інструменти прихованого протекціонізму.....	57
7.1 Інструменти прихованого протекціонізму.....	57
7.2 Фінансові засоби нетарифного регулювання.....	58
Змістовий модуль 3 Валютне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.....	60
Тема 8 Валюта, валютний курс, валютні цінності.....	60
8.1 Валюта: сутність та класифікація.....	60
8.2 Валютний курс. Еволюція світової валютної системи.....	62
8.3 Валютні ринки та валютні операції.....	65
8.4 Порядок придбання і використання валюти. Система валютного контролю.....	66
8.5 Українська міжбанківська валютна біржа та її функції.....	69
Тема 9 Валютне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.....	72
9.1 Поняття валютної політики держави та її складові. Суб'єкти валютного регулювання.....	72
9.2 Сутність та інструменти валютного регулювання.....	74
Список рекомендованих джерел.....	79

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- АСЕАН – Асоціація держав Південно-Східної Азії
БАГІ – Багатостороння асоціація розвитку
ГАТС – Генеральна Угода з торгівлі послугами
ГАТТ – Генеральна асоціація з тарифів і торгівлі
ЕКА – Економічна комісія Організації об'єднаних націй для Африки
ЕКЛАК – Економічна комісія Організації об'єднаних націй для Латинської Америки і Карибського басейну
ЕКОСОР – Економічна і соціальна рада Організації об'єднаних націй
ЄСВС – Європейська спільнота з вугілля та сталі
ЕСКАТО – Економічна комісія Організації об'єднаних націй для Азії і Тихого океану
ЕСКЗА – Економічна і соціальна комісія Організації об'єднаних націй для Західної Азії
ЄАВТ – Європейська асоціація вільної торгівлі
ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку
ЄврАзЕС – Євразійське економічне співтовариство
ЄЕК – Європейська економічна комісія Організації об'єднаних націй
ЄЕП – Європейський економічний простір
ЄЕС – Європейська економічна спільнота
ЄІБ – Європейський інвестиційний банк
ЄС – Європейський Союз
Книжка МДП (Carnet TIR) – книжка міжнародних дорожніх перевезень
МАР – Міжнародна асоціація розвитку
МБРР – Міжнародний банк реконструкції та розвитку
МВФ – Міжнародний валютний фонд
МТП – Міжнародна Торгова Палата
МФК – Міжнародна фінансова корпорація
МЦУІС – Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів
НАФТА – Північноамериканська угода про вільну торгівлю
НБУ – Національний банк України
ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку
ООН – Організація об'єднаних націй
ПДВ – податок на додану вартість
СДР – спеціальні права запозичення (special drawing rights)
СНД – Співдружність Незалежних Держав
СОТ – Світова організація торгівлі
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
США – Сполучені Штати Америки
УКТ ЗЕД – Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності
ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
ЮНІДО – Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку
ЮНКТАД – Конференція Організації Об'єднаних Націй з торгівлі та розвитку

ПЕРЕДМОВА

Економіка України характеризується високим рівнем відкритості: експортна та імпортна квоти традиційно коливаються в межах 40-50 %. З одного боку, це дозволяє нашій країні використовувати переваги зовнішньої торгівлі, а з іншого – створює додаткові загрози національній безпеці, що потребує регламентації зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, шляхом митного та валютного регулювання.

Митне регулювання має на меті створити сприятливі умови для адаптації національної економіки до міжнародної конкуренції та поступове включення її економіки до глобальних та європейських економічних процесів. Цілями валютного регулювання є урівноваження платіжного балансу країни, стабілізація національної валюти, підвищення ефективності економіки та здійснення її структурної перебудови, стимулювання господарської діяльності, боротьба з інфляцією.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є відносини, що виникають між суб'єктами господарювання та митними органами у процесі реалізації засад митно-тарифного регулювання, а також сутність, принципи, методи, засоби та особливості валютного регулювання та контролю і механізм здійснення валютних операцій.

Метою викладання навчальної дисципліни є оволодіння знаннями з основ митного та валютного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та розробка рекомендацій щодо їх ефективного використання.

Основними завданнями вивчення дисципліни є розкриття змісту митного регулювання та його необхідності для планування і організації успішного бізнесу, ознайомлення із застосуванням законодавства України щодо митного декларування товарів, що переміщуються через митний кордон України, набуття навичок підготовки і проведення митного оформлення товарів.

За результатами вивчення дисципліни студенти повинні знати теоретичні основи митного та валютного регулювання, основні закони та підзаконні акти, що регулюють зовнішньоекономічну діяльність, процедури митного оформлення товарів та придбання й використання іноземної валюти, сутність валютних систем, їх історичний генезису та різноманітні форм прояву; вміти: використовувати отримані знання для здійснення митного оформлення товарів, застосовувати на практиці законодавство України щодо митного оформлення товарів та валютного регулювання; мати компетентності: досліджувати механізм митного та валютного регулювання, кваліфіковано оцінювати зміни у зовнішньоекономічній політиці, приймати раціональні рішення при здійсненні зовнішньоекономічної політики, оцінювати ситуацію та пояснювати характер впливу світових тенденцій і зовнішніх чинників на національну валютну систему.

На знання, отримані студентами в процесі вивчення дисципліни «Митне та валютне регулювання», спирається предмет «Організація, техніка підготовки та виконання зовнішньоекономічних контактів».

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 МИТНО-ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 1 Система регулювання зовнішньоекономічної діяльності

План

1. Характеристика системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
2. Характеристика органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні та їх компетенції.
3. Недержавні органи регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
4. Наднаціональне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

1.1 Характеристика системи регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Зовнішньоекономічна діяльність є складовою національної економічної політики, а тому підлягає регулюванню з боку держави. Це пов'язано, головним чином, з метою захисту інтересів країни та суб'єктів її зовнішньоекономічної діяльності, створення для останніх рівних можливостей розвивати всі види підприємницької діяльності та напрями використання доходів і здійснення інвестицій, заохочення конкуренції й ліквідацію монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності, більш повного використання зовнішньоекономічної діяльності як фактору економічного росту. Держава насамперед, покликана, захищати інтереси своїх виробників, вживати заходів для збільшення обсягів експорту, залучення іноземних інвестицій, збалансування платіжного балансу, валютного регулювання, а також приймати законодавчі акти, що встановлюють правила здійснення зовнішньоекономічної діяльності, та контролювати їх неухильне дотримання.

Регулювання діяльності здійснюється за допомогою законів України, актів тарифного та нетарифного регулювання, економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансових, кредитних та ін.), рішень недержавних органів управління економікою, які ухвалюються відповідно до їхніх статутних документів, договорів, що укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Загалом система регулювання зовнішньоекономічної діяльності функціонує на п'яти рівнях:

- мікрорівень – рівень суб'єктів господарювання як юридичних, так і фізичних осіб (підприємства, фірми, організації, які експортують або імпортують товари, предмети, послуги);
- мезорівень – рівень різного виду національних галузових і регіональних об'єднань (міністерства і відомства, які безпосередньо здійснюють регулювання зовнішньоекономічних зв'язків, а також міністерства та відомства, які відіграють досить активну роль, особливо, що стосується питань тарифного регулювання експорту чи імпорту);
- макрорівень – рівень держави (уряд країни та парламент);

- метарівень – становлення митно-тарифних пріоритетів у процесі міжнародної регіональної інтеграції, зокрема, співпраця митних органів на стадії створення і розвитку митних союзів;

- мегарівень – рівень міжнародних об'єднань, організацій (насамперед, Генеральна асоціація з тарифів і торгівлі (далі – ГАТТ), Світова організація торгівлі (далі – СОТ), Міжнародна торгова палата, Конференція ООН з торгівлі та розвитку (далі – ЮНКТАД), Рада митного співробітництва).

Форми регулювання достатньо різноманітні, але за традицією вони підрозділяються на адміністративні та економічні. Адміністративні форми пов'язані з прямим дозволом чи заборобою, наданням додаткових бар'єрів, використанням неекономічних засобів тиску, використанням вибіркового підходів до партнерів чи клієнтів за межами економічної вигоди. Економічні засоби мікро-, макро- і мегарегулювання ґрунтуються на непрямих, як правило, фінансових, організаційних, договірних засадах, які впливають на хід початкового контрактного процесу.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється згідно з принципами, визначеними Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», з метою:

- забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України;

- стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, в тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України;

- створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинутих зарубіжних країн.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється:

- Україною як державою в особі її органів у межах їх компетенції;
- недержавними органами управління економікою (товарними, фондовими, валютними біржами, торговельними палатами, асоціаціями, спілками та іншими організаціями координаційного типу), що діють на підставі їх статутних документів;

- самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними.

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою:

- законів України;
- передбачених у законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції;

- економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законів України;

- рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України;

- угод, що укладаються між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності і які не суперечать законам України.

Забороняється регулювання зовнішньоекономічної діяльності прямо не передбаченими актами і діями державних і недержавних органів.

1.2 Характеристика органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні та їх компетенції

Україна самостійно формує систему та структуру державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на її території.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має забезпечувати:

- захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій;
- заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Держава та її органи не мають права безпосередньо втручатися в зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів цієї діяльності, за винятком випадків, коли таке втручання здійснюється згідно із Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та іншими законами України.

Найвищим органом, що здійснює державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, є *Верховна Рада України*. До її компетенції належать:

- прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності;
- затвердження головних напрямів зовнішньоекономічної політики України;
- розгляд, затвердження та зміна структури органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- укладання міжнародних договорів України відповідно до законів України про міжнародні договори України та приведення чинного законодавства України у відповідність з правилами, встановленими цими договорами;
- затвердження нормативів обов'язкового розподілу валютної виручки державі та місцевим Радам народних депутатів України, ставок та умов оподаткування, митного тарифу, митних зборів та митних процедур України при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;
- встановлення спеціальних режимів зовнішньоекономічної діяльності на території України;
- затвердження списків товарів, експорт та імпорт яких забороняється згідно;

- прийняття рішень про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань шляхом встановлення повної/часткової заборони (повного/часткового ембарго) на торгівлю; позбавлення режиму найбільшого сприяння або пільгового спеціального режиму.

Кабінет Міністрів України:

- вживає заходів до здійснення зовнішньоекономічної політики України відповідно до законів України;

- здійснює координацію діяльності міністерств, державних комітетів та відомств України по регулюванню зовнішньоекономічної діяльності; координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах;

- приймає нормативні акти управління з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України;

- проводить переговори і укладає міжурядові договори України з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України, забезпечує виконання міжнародних договорів України з питань зовнішньоекономічної діяльності всіма державними органами управління, підпорядкованими Кабінету Міністрів України, та залучає до їх виконання інші суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності на договірних засадах;

- відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України, вносить на розгляд Верховної Ради України пропозиції про систему міністерств, державних комітетів і відомств – органів оперативного державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, повноваження яких не можуть бути вищими за повноваження Кабінету Міністрів України, які він має згідно з законами України;

- забезпечує складання платіжного балансу, зведеного валютного плану України;

- здійснює заходи щодо забезпечення раціонального використання коштів Державного валютного фонду України;

- забезпечує виконання рішень Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй з питань зовнішньоекономічної діяльності;

- приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань шляхом запровадження режиму ліцензування.

Національний банк України (далі – НБУ):

- здійснює зберігання і використання золотовалютного резерву України та інших державних коштовностей, які забезпечують платоспроможність України;

- представляє інтереси України у відносинах з центральними банками інших держав, міжнародними банками та іншими фінансово-кредитними установами та укладає відповідні міжбанківські угоди;

- регулює курс національної валюти України до грошових одиниць інших держав;

- здійснює облік і розрахунки по наданих і одержаних державних кредитах і позиках, провадить операції з централізованими валютними ресурсами, які виділяються з Державного валютного фонду України у розпорядження Національного банку України;

- виступає гарантом кредитів, що надаються суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності іноземними банками, фінансовими та іншими міжнародними організаціями під заставу Державного валютного фонду та іншого державного майна України;

- здійснює інші функції відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та інших законів України. Національний банк України може делегувати виконання покладених на нього функцій банку для зовнішньоекономічної діяльності України.

Центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики (наразі – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, яке було утворене 9 грудня 2010 року шляхом реорганізації Міністерства економіки України):

- забезпечує проведення єдиної зовнішньоекономічної політики при здійсненні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виходу на зовнішній ринок, координацію їх зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі відповідно до міжнародних договорів України;

- здійснює контроль за додержанням всіма суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності чинних законів України та умов міжнародних договорів України;

- проводить антидемпінгові, антисубсидійні та спеціальні розслідування у порядку, визначеному законами України;

- виконує інші функції відповідно до законів України і Положення про центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики.

Органи доходів і зборів (передусім, Державна фіскальна служба України) здійснюють митний контроль в Україні згідно з чинними законами України.

Антимонопольний комітет України здійснює контроль за додержанням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності законодавства про захист економічної конкуренції.

Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі:

- здійснює оперативне державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні відповідно до законодавства України;

- приймає рішення про порушення і проведення антидемпінгових, антисубсидійних або спеціальних розслідувань та застосування відповідно антидемпінгових, компенсаційних або спеціальних заходів;

- приймає рішення про застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань у межах компетенції, визначеної законами України.

До органів місцевого управління зовнішньоекономічною діяльністю належать місцеві Ради народних депутатів України та їх виконавчі і розпорядчі органи, а також територіальні підрозділи (відділення) органів державного

регулювання зовнішньоекономічної діяльності України. Компетенція органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів визначається Законами України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та «Про місцеве самоврядування в Україні». Нормативні акти органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів стосовно регулювання зовнішньоекономічної діяльності приймаються тільки у випадках, прямо передбачених законами України. Органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи діють як суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності лише через створені ними зовнішньоекономічні комерційні організації, які мають статус юридичної особи України.

Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України можуть створювати свої *територіальні підрозділи* (відділення), якщо це впливає з їх компетенції, яка визначається законами України та положеннями про ці органи. Зазначені органи територіального регулювання зовнішньоекономічної діяльності створюються за погодженням з відповідними місцевими Радами народних депутатів України та в межах загального ліміту бюджетних коштів, що виділяються на утримання відповідних органів державного регулювання України. Дії зазначених підрозділів (відділень) не повинні суперечити нормативним актам місцевих Рад народних депутатів України, за винятком випадків, коли такі дії передбачені або впливають із законів України.

1.3 Недержавні органи регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Основним недержавними установами регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні є Український союз промисловців і підприємців, а також Торговельно-промислова палата.

Український союз промисловців і підприємців із його більш 20-річним досвідом міжнародної діяльності сьогодні серйозно впливає на формування зовнішньоекономічної стратегії держави, осмислення місця України в глобальному світі. Український союз промисловців і підприємців проводить лінію економічної багатовекторності, відповідно до якої мають формуватись рівноправні взаємовигідні відносини з партнерами по всьому периметру кордонів – на заході із країнами Європейського Союзу (далі – ЄС), на сході – з Росією й державами-членами Співдружності.

Український союз промисловців і підприємців приділяє величезну увагу формуванню сучасних зовнішньоекономічних контактів, про що свідчить зміцнення позицій Союзу в колі ділових об'єднань країн, що є членами Міжнародного конгресу промисловців і підприємців (27 країн, у тому числі держави Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД), а також Польща, Угорщина, Китай, Італія, Бразилія, Південно-Африканська Республіка й Індонезія). Український союз промисловців і підприємців також веде системну роботу з економізації зовнішньої політики України, що підтверджують масштабні візити українських бізнес-делегацій у Китай, Японію, В'єтнам, Сінгапур, Польщу, Грецію, Кубу, Бразилію, на Кіпр в рамках офіційних візитів Президента України.

Український союз промисловців і підприємців направляє своїх представників до міжурядових комісій з питань співробітництва – постійно діючих структур, які представляють Кабінет Міністрів України в його відносинах з урядами інших країн, сприяють розширенню торговельно-економічного, науково-технічного співробітництва. Союз також організовує прямі контакти підприємців різних країн, що дозволяє розширювати ринки, залучати інвестиції, розбудовувати інноваційну складову економіки.

Торгово-промислова палата України представляє інтереси своїх членів у Міжнародній торговій палаті, а також в інших міжнародних організаціях з питань підприємницької діяльності. Вона:

- відкриває свої представництва та філії в інших країнах, а також засновує разом із зарубіжними партнерськими організаціями як в Україні, так і за її межами змішані торгово-промислові палати, ділові ради та інші спільні організації;

- засвідчує обставини форс-мажору відповідно до умов зовнішньоторговельних угод і міжнародних договорів України, а також торговельні та портові звичаї, прийняті в Україні;

- веде недержавний реєстр українських підприємців за їх згодою, фінансовий стан яких свідчить про їх надійність як партнерів у підприємницькій діяльності в Україні та за її межами

При Торгово-промисловій палаті України діють Міжнародний комерційний арбітражний суд і Морська арбітражна комісія.

Торгово-промислова палата України є членом Міжнародної торгової палати і Всесвітньої федерації палат, Асоціації торгово-промислових палат Європи, Ділової ради Чорноморського економічного співтовариства, Асоціації Торгово-промислових палат Центральної Європейської Ініціативи.

Торгово-промислова палата України має в 11 країнах світу своїх представників, підтримує партнерські зв'язки з аналогічними національними та регіональними структурами майже у 90 країнах світу. З метою сприяння розвитку міжнародних економічних зв'язків Торгово-промислова палата України створює зі своїми закордонними партнерами спільні дорадчі органи – ділові ради, змішані торгові палати. Представники Палати входять до складу 69 міжурядових комісій з питань торгово-економічного співробітництва, підкомісій і робочих груп в них.

1.4 Наднаціональне регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Мегаекономічний рівень регулювання зовнішньоекономічної діяльності спирається на документи міжнародних організацій. Розглянемо їх детальніше.

Економічні організації системи Організації об'єднаних націй (далі – ООН):

Економічна і соціальна рада ООН (далі – ЕКОСОП) – головний орган з координації економічної діяльності ООН та спеціалізованих установ, пов'язаних з ООН.

Вона виконує наступні функції:

- обговорює міжнародні економічні й соціальні проблеми глобального і міжгалузевого характеру і розробляє рекомендації щодо політики з цих проблем для країн-членів і для системи ООН;
- проводить дослідження, складає доповіді, розробляє рекомендації з міжнародних проблем в економічній і соціальній сферах Генеральній Асамблеї, членам Організації та зацікавленим спеціалізованим установам;
- заохочує держави до дотримання прав людини і основних свобод для всіх;
- скликає міжнародні конференції і розробляє для подання Генеральній Асамблеї проекти конвенцій з питань, що входять до її компетенції;
- веде переговори зі спеціалізованими установами відносно домовленостей, угод, що стосуються взаємовідносин цих установ з ООН;
- погоджує діяльність спеціалізованих установ через консультації з ними і надання рекомендацій;
- надає послуги і допомогу (за ухвалою Генеральної Асамблеї) членам ООН, а також спеціалізованим установам на прохання останніх;
- консультує відповідні неурядові організації з питань, які входять до її компетенції.

Протягом року робота ЕКОСОР провадиться в її допоміжних органах: комісіях і комітетах, які регулярно збираються, і подають доповіді і звіти. Механізм допоміжних органів ЕКОСОР складається з функціональних комісій, постійних комітетів, регіональних комісій, постійних експертних органів. Крім того, сімнадцять спеціалізованих установ, пов'язаних з ООН спеціальними угодами про співробітництво і координацію, взаємодіють з нею і одна з одною через координуючий апарат ЕКОСОР. Це самостійні міжнародні організації, створені на основі міжурядових угод, які мають широку компетенцію і працюють у співробітництві з ООН. Спеціалізовані установи користуються самостійністю і мають повну юридичну правоспроможність. ЕКОСОР координує їхню діяльність

Територіальні установи

- Європейська економічна комісія (далі – ЄЕК) – створена в 1947 році у складі 55-ти країн;
- Економічна комісія для Латинської Америки і Карибського басейну (далі – ЕКЛАК) – створена в 1948 році у складі 55-ти країн;
- Економічна комісія ООН для Азії і Тихого океану (далі – ЕСКАТО) – створена в 1947 році у складі 49 країн регіону;
- Економічна і соціальна комісія ООН для Західної Азії (далі – ЕСКЗА) – створена в 1973 році, нараховує 13 країн переважно арабського Близького Сходу;
- Економічна комісія ООН для Африки (далі – ЕКА) – створена в 1958 році у складі 53-х країн.

Цілі та завдання, структурна побудова незначно відрізняються, тому зупинимось на основних характеристиках діяльності ЄЕК ООН. Членами

Комісії наразі є 56 країн, включаючи європейські держави, Сполучені Штати Америки (далі – США), Канаду, Ізраїль, а також азіатські республіки колишнього Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР). Україна є одним із засновників ЄЕК. Вищим органом ЄЕК є Сесія Комісії, засідання якої з 2007 році проводяться на дворічній основі. У період між Сесіями, керівництво ЄЕК здійснює Виконавчий комітет, до складу якого входять представники країн-членів та керівництво Секретаріату Комісії. У ході сесії Комісія обирає Голову та двох заступників Голови, які складають Бюро ЄЕК. До основних напрямків діяльності Комісії віднесені такі: навколишнє середовище, транспорт, статистика, розвиток торгівлі, промисловості і підприємництва, економічний аналіз, енергетика, лісоматеріали, населені пункти. Міжурядова структура ЄЕК налічує 8 основних органів: Комітет з екологічної політики, Комітет з внутрішнього транспорту, Комітет з розвитку торгівлі, Комітет з економічного співробітництва та інтеграції, Комітет з лісового господарства, Комітет з населених пунктів та земельних ресурсів, Комітет із сталої енергетики та Конференція європейських статистиків) та понад 60 підпорядкованих їм допоміжних органів (робочих груп та груп експертів, тощо).

Під егідою ЄЕК укладено та діє понад 110 міжнародних конвенцій і угод з питань залізничного, водного та автомобільного транспорту, змішаних і контейнерних перевезень, перевезення небезпечних вантажів, охорони довкілля, статистики, полегшення умов торгівлі. Серед цих міжнародно-правових документів є такі відомі, як Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані та її протоколи, Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів з використанням книжки міжнародних дорожніх перевезень (далі – книжка МДП), Європейська угода про перевезення небезпечних вантажів тощо. Деякі з цих конвенцій та норм застосовуються не тільки країнами регіону, а і міжнародним співтовариством у цілому. Україна є стороною більшості зазначених міжнародно-правових документів. У рамках діяльності ЄЕК щорічно відбувається понад 120 сесій її робочих органів (комітетів, робочих груп, нарад експертів).

Спеціалізовані та галузеві установи

Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку, (далі – ЮНІДО, англ. UNIDO – United Nations Industrial Development Organization) – спеціальна установа ООН, створена у 1966 році, мета якої полягає у сприянні промислового розвитку та прискореній індустріалізації країн, що розвиваються шляхом мобілізації національних і міжнародних ресурсів. До складу ЮНІДО входять 171 держава. Україна є членом цієї організації з 1985 року. Головний орган ЮНІДО – Генеральна конференція. Місцезнаходження керівництва – Відень. Оперативна діяльність ЮНІДО полягає у наданні технічної допомоги країнам, що розвиваються у здійсненні конкретних проектів, та в розробці регіональних довгострокових стратегій розвитку. Допоміжна діяльність ЮНІДО включає збір, узагальнення, публікацію інформації, проведення досліджень, організацію конференцій з питань промислового розвитку. ЮНІДО має «Банк промислової та технологічної інформації» – комп'ютерний банк

даних ЮНІДО, який акумулює промислову і технологічну інформацію по проектах і технологіях, надає необхідну країнам інформацію на їхній запит.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) була заснована у 1964 році та має статус постійного міжурядового органу Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй у сфері торгівлі, інвестицій та розвитку. Членами ЮНКТАД є 193 країни. Основними цілями ЮНКТАД є збільшення потенціалу країн що розвиваються, найменш розвинених країн та країн з перехідною економікою у сфері торгівлі, інвестицій та розвитку, а також сприяння інтеграції країн що розвиваються, найменш розвинених країн та країн з перехідною економікою до світової економіки. ЮНКТАД є міжнародною міжурядовою спеціалізованою організацією, в рамках якої країни-члени обговорюють питання, що пов'язані з розробкою та реалізацією національної та міжнародної політики у сфері торгівлі та розвитку. ЮНКТАД здійснює дослідження та аналіз впливу світової торгівлі на розвиток країн-членів, сприяє створенню та зміцненню інфраструктури у сфері сприяння зовнішній торгівлі, надає країнам що розвиваються, найменш розвиненим країнам та країнам з перехідною економікою технічну допомогу.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (далі – ЮНЕСКО, англ. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO) – міжнародна організація, спеціалізована установа ООН, яка при співпраці своїх членів-держав у галузі освіти, науки, культури сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національної культури, охороні пам'яток культури тощо. Україна є членом ЮНЕСКО з 1954 року.

Регіональні інтеграційні угруповання

Європейський Союз (ЄС, англ. European Union, EU) – економічний та політичний союз 28 незалежних держав-членів, що розташовані здебільшого в Європі. Веде свій початок від утворення Європейської спільноти з вугілля та сталі (далі – ЄСВС) і Європейської економічної спільноти (далі – ЄЕС), які складались з шести країн у 1957 році. У наступні роки територія ЄС була збільшена за рахунок включення нових держав-членів, одночасно збільшуючи свою сферу впливу шляхом розширення політичних повноважень. У сучасному вигляді існує на основі Маастрихтського договору, підписаному 7 лютого 1992 року і чинному з 1 листопада 1993 року. Останній значний перегляд конституційних принципів ЄС був затверджений у Лісабонській угоді, яка набула чинності у 2009 році. Юридично в ЄС не виділено столиці, але де-факто таким є місто Брюссель, де базуються більшість інституцій ЄС.

ЄС діє через систему незалежних наднаціональних інституцій та спільно узгоджених рішень держав-членів. Найважливішими інституціями ЄС є: Європейська комісія, Рада Європейського Союзу, Європейська рада, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк та Європейський парламент, який обирається кожні 5 років громадянами Європейського Союзу. У ЄС діє єдиний ринок через стандартизовану систему законів, що діють у всіх державах-членах. У Шенгенській Зоні (до складу якої входять 22 держави-члени та 4 держави, що не є членами ЄС) паспортний контроль

відмінений. Політика ЄС спрямована на забезпечення вільного руху людей, товарів, послуг та капіталу, законодавчих актів про спільні питання справедливості та підтримки спільної торгової політики, сільського господарства, рибальства та регіонального розвитку. Єврозона (валютний союз), була заснована у 1999 році і вступила в повну силу у 2002 році, коли були введені в обіг монети та банкноти Євро. Станом на 2017 рік, у Єврозону входять 19 держав-членів, що використовують євро як свою національну валюту. ЄС відіграє важливу роль у спільній зовнішній та безпековій політиці. Європейський Союз має постійні дипломатичні місії по всьому світу, та офіційно представлений в ООН, СОТ, «Великій Сімці» та «Великій двадцятці».

Європейська асоціація вільної торгівлі (далі – ЄАВТ) – це зона вільної торгівлі, яка об'єднує митні території чотирьох європейських країн, які не вступили до Європейського Союзу: Республіки Ісландія, Князівства Ліхтенштейн, Королівства Норвегії та Швейцарської Конфедерації. Зона вільної торгівлі забезпечує країнам-членам режим вільної торгівлі товарами та послугами, а також гарантує вільний рух капіталів та фізичних осіб. ЄАВТ була заснована 4 січня 1960 року у місті Стокгольм, Швеція шляхом підписання Стокгольмської угоди про ЄАВТ. Основною метою діяльності ЄАВТ було створення підґрунтя для лібералізації торгівлі промисловими товарами, переробленою сільськогосподарською продукцією, рибою та морепродуктами між країнами-членами цієї міжнародної організації. З часу створення, ЄАВТ встановила тісні торговельні відносини з ЄС та іншими країнами Центральної та Східної Європи, басейну Середземного моря, Азії, Північної та Південної Америки, Близького Сходу та Африки. Три країни-члени ЄАВТ, зокрема, Ісландія, Ліхтенштейн та Норвегія входять до Європейського економічного простору (далі – ЄЕП), угоду про створення якого було укладено у травні 1992 року. ЄЕП об'єднує ринки 27-и країн-членів ЄС та 3-х країн-членів ЄАВТ у спільний ринок обсягом близько 470 мільйонів споживачів, що робить його найбільшим регіональним інтеграційним об'єднанням у світі. Згідно з результатами проведеного 1992 року референдуму, Швейцарія не вступила до ЄЕП, але розвиває торговельно-економічне співробітництво з ЄС шляхом укладення двосторонніх угод.

У даний час, ЄАВТ укладено 22 угоди про вільну торгівлю (охоплює 31 країну) з наступними партнерами: Албанія, Канада, Чилі, Колумбії, Хорватії, Єгипту, Рада співробітництва арабських держав Перської затоки, Ізраїлю, Йорданії, Кореї, Лівану, Македонії, Мексика, Марокко, Палестинська автономія, Перу, Сербія, Сінгапур, Південноафриканський митний союз, Туніс, Туреччина, Україна. Розвиток преференційних торговельно-економічних відносин з ЄС, іншими країнами світу та їх регіональними об'єднаннями забезпечив ЄАВТ доступ до ринків країн, сукупне населення яких складає близько 850 млн споживачів. Розвиток торговельних відносин з іншими країнами та їх регіональними об'єднаннями викликав необхідність перегляду країнами-членами ЄАВТ положень Стокгольмської угоди про ЄАВТ. Оновлену угоду було підписано 21 червня 2001 року у місті Вадуц, Ліхтенштейн і вона набула чинності 1 червня 2002 року, одночасно з набуттям чинності пакетом

двосторонніх угод між Швейцарією та ЄС. Положення оновленої угоди про ЄАВТ (Вадуцька конвенція) враховують розвиток торговельних відносин країн-членів ЄАВТ з ЄС та іншими торговельними партнерами. Вадуцька конвенція регулює відносини між країнами-членами ЄАВТ у сфері торгівлі товарами та послугами, конкурентної та інвестиційної політики, економічної та грошової політики, захисту прав інтелектуальної власності тощо.

Асоціація держав Південно-Східної Азії (далі – АСЕАН, англ. Association of SouthEast Asian Nations, ASEAN) – це геополітична та економічна міжнародна організація, до якої входять 10 країн, розташованих в Південно-Східній Азії. Безпосередньо до організації належать Філіппіни, Малайзія, Індонезія, Сінгапур, Тайланд, Бруней-Даруссалам, В'єтнам, Лаос, М'янма, Камбоджа. АСЕАН підкреслює необхідність взаємодії в галузі безпеки, соціокультурної та економічної інтеграції. Найбільшого успіху вдалося досягти в економічній галузі. У 2015 році створена Економічна спільнота АСЕАН, об'єднує понад 560 млн осіб, а обсяг торгівлі у її межах 1,5 трлн доларів США. В основу Економічної спільноти АСЕАН покладено Зону вільної торгівлі, яка надає систему тарифних преференцій для сприяння вільного потоку товарів в межах АСЕАН.

Північноамериканська угода про вільну торгівлю (далі – НАФТА, англ. North American Free Trade Agreement, NAFTA) є угодою між Канадою, Мексикою та США. Специфічність НАФТА визначається низкою характеристик, які певною мірою відрізняють її як від західноєвропейської, так і від інших моделей міжнародної економічної інтеграції. По-перше, Північноамериканська угода про вільну торгівлю має континентальні масштаби. У світовому господарстві – це перше інтеграційне угруповання з такою характеристикою: воно об'єднує лише три, але досить великі за територією, людськими ресурсами та економічним потенціалом країни. США, Канада, Мексика це країни, в яких досить добре розвинена нафтова промисловість. По-друге, країни, що об'єднались у НАФТА, мають різні рівні економічного розвитку, більше того, рівень Мексики різко контрастує з рівнем США та Канади. По-третє, яскраво вираженим центром Північноамериканської зони вільної торгівлі залишаються США – світовий лідер із науково-технічним потенціалом та конкурентоспроможною економікою. Основні торговельні та інвестиційні канали в межах угруповання спрямовані переважно зі США або до США; більша частина зовнішньоторговельного обороту Канади і Мексики припадає на торгівлю зі США. Щодо канадсько-мексиканських торговельних та інвестиційних зв'язків, то до останнього часу вони залишалися надто слабкими. По-четверте, угода має широкомасштабний характер: вона охоплює виробничу сферу, міжнародну торгівлю, фінансові відносини між країнами, інвестиційну діяльність, розширює вільний рух капіталів, необмежений вивіз прибутків і доходів, поглиблює лібералізацію взаємної торгівлі, регулює порядок міграції робочої сили тощо. По-п'яте, країни-члени НАФТА є водночас і атлантичними, і тихоокеанськими, вони майже рівновіддалені від двох інших потужних світових економічних регіонів – Західної Європи та Азійсько-Тихоокеанського

регіону, що дає можливість рівномірно розвивати економічні зв'язки з ними і суттєво впливати на розвиток цих зв'язків.

Меркосур (Mercosur) – економічний союз держав у Південній Америці, до складу якого входять Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай та Венесуела, як асоційовані члени – Чилі, Болівія, Перу, Колумбія та Еквадор. Це об'єднання охоплює майже 60 % території Латинської Америки, 46 % її мешканців та близько 50% ВВП. Назва організації походить від іспанського Mercado Común del Cono Sur, що в перекладі означає «Об'єднаний ринок країн Південного конуса». Основними адміністративними органами об'єднання є Рада загального ринку, Група загального ринку, Комісія торгівлі, Спільна парламентська комісія, Соціально-економічний консультативний форум, Адміністративний секретаріат. Перші чотири організації працюють на міжурядовому рівні. Основним принципом діяльності вищих органів Меркосур є консенсус. Ідея створення якоїсь наднаціональної структури за прикладом Європейського союзу не отримала підтримки. З 1 січня 1995 року відповідно до Оуро-Претських угод, підписаних 1994 року, Меркосур перейшов від зони вільної торгівлі до митного союзу.

Євразійське економічне співтовариство (далі – ЄвразЕС) – міжнародна економічна організація, наділена функціями, пов'язаними з формуванням загальних зовнішніх митних кордонів країн-засновників, що до неї належать (Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Росія і Таджикистан), виробленням єдиної зовнішньоекономічної політики, тарифів, цін та інших складових функціонування загального ринку. ЄвразЕС створено для ефективного просування процесу формування державами-учасниками Митного союзу Єдиного економічного простору, координації їхніх підходів до інтеграції у світову економіку і міжнародну торговельну систему. До органів управління ЄвразЕС відносяться: Міждержавна Рада, Інтеграційний Комітет, Міжпарламентська Асамблея, Суд Співтовариства.

Міжнародні фінансово-кредитні установи

Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ, англ. International Monetary Fund, IMF) – спеціальне агентство Організації Об'єднаних Націй (ООН), засноване з метою регулювання валютно-кредитних відносин країн-членів і надання їм допомоги при дефіциті платіжного балансу шляхом надання коротко- і середньострокових кредитів в іноземній валюті. Фонд має статус спеціалізованої установи ООН. МВФ є інституційною основою сучасної світової валютної системи. Кожна країна-член вносить свою частку у фонд відповідно до економічного потенціалу, в свою чергу кожна з цих країн має право позичати гроші у фонду в разі виникнення проблем з платіжним балансом. Резервними валютами МВФ є долар США, євро, британський фунт, японська ена та китайський юань.

Формування ресурсів МВФ відбувається шляхом внесення державою коштів до статутного капіталу Фонду відповідно до її квоти та за рахунок позичених коштів. Розмір квот для кожної країни-члена встановлюється на підставі її ваги у світовій економіці. При розрахунках квот застосовується спеціальна формула, що являє собою середньозважене значення ВВП (50 %),

відкритості (30 %), економічної мінливості (15 %) та міжнародних резервів (5 %). Квоти виражаються в спеціальних правах запозичення (далі – СДР, від англ. special drawing rights), розрахунковій одиниці Фонду. Найбільша сума квот припадає на США, Японію, Німеччину, Велику Британію та Францію. Частка 25 найбільш розвинутих країн становить близько 63%. Внесок кожної країни в статутний капітал МВФ здійснюється на 25 % СДР або твердій іноземній валюті (доларах США, євро, єні, фунті стерлінгів) та на 75 % в національній валюті. Кожні п'ять років квоти переглядаються у зв'язку з тим, що змінюється місце країни у світовій економіці. Квота визначає кількість голосів країни-учасниці. Голоси країни складаються з базової кількості голосів плюс одного голосу за кожні 100 тис СДР. Кількість базових голосів ростиме разом зі сплатою підвищення квот державами, що мають право на спеціальне підвищення. Крім того розмір квоти визначає об'єм фінансування, на який країна може розраховувати. Перегляд розмірів квот відбувається кожні п'ять років. Зміна квоти держави відбувається за попередньою домовленістю з нею та ухвалюються 85% від усієї кількості голосів. При загальному перегляді квот вирішуються питання щодо загального розміру збільшення та його розподіл між країнами-членами. Загальний перегляд квот дозволяє МВФ оцінити адекватність квот відносно потреб держави-члена у фінансуванні її платіжного балансу та її здатності самостійно забезпечити цю потребу. Розподіл квот дозволяє збільшити квоти країн-учасниць з урахуванням зміни їхнього місця в світовій економіці.

Світовий банк (заснований в 1944 році) є однією з найбільших у світі організацій, що надають допомогу з метою розвитку. Банк здійснює свою діяльність більш ніж в 100 країнах, що розвиваються, надаючи фінансову й консультаційну допомогу з метою підвищення рівня життя найбіднішого населення. Банк розробляє стратегії допомоги для кожної зі своїх країн-клієнтів у співробітництві з державними органами, неурядовими організаціями й приватним сектором. Представництва Банку в різних країнах світу займаються реалізацією його програм, підтримують зв'язок з урядом і цивільним суспільством і сприяють більше глибокому розумінню проблем розвитку.

Світовий банк відрізняється від Групи Світового банку тим, що до Світового банку входять лише дві інституції – Міжнародний банк реконструкції та розвитку (далі – МБРР) та Міжнародна асоціація розвитку (далі – МАР), в той час як до Групи Світового банку входять, крім двох названих, ще три інституції: Міжнародна фінансова корпорація (далі – МФК), Багатостороння агенція з гарантій інвестицій (далі – БАГІ) та Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (далі – МЦУІС). Всі п'ять організацій входять до Групи організацій Світового банку. В окремих випадках під Світовим банком розуміється Міжнародний банк реконструкції та розвитку, який досі складає основу діяльності Світового банку.

Формування Групи Світового банку було розпочато рішенням Бреттон-Вудської Конференції про заснування МБРР водночас з МВФ. Ці два інститути тісно зв'язані між собою за основними цілями, а також організаційно. Так, членом МБРР може стати тільки учасник МВФ. Структурно вони обидва

входять до системи ООН. Спочатку діяльність МБРР була пов'язана з кредитуванням розвинутих країн, в першу чергу європейських, що постраждали під час Другої світової війни. Після відбудови їх економіки, а також внаслідок появи великої групи нових держав, що звільнились від колоніальної залежності, цілі й функції МБРР змінились. Постала необхідність створити інститут, структурно пов'язаний з банком, який би зосередився на допомозі країнам, що розвиваються. З цією метою в 1956 році була утворена МФК. Для сприяння економічним перебудовам в найменш розвинутих країнах в 1960 році розпочала діяльність МАР. В 1968–1980 роках діяльність Світового банку була спрямована на допомогу країнам, що розвиваються. Збільшувалися обсяги та структура наданих кредитів⁶ були охоплені різні галузі економіки від інфраструктури до вирішення соціальних питань. Для періоду 1980–1989 років характерна політика, спрямована на скорочення залежності економік країн третього світу від зовнішніх кредитів. Така політика призвела до скорочення кредитів, що надаються на вирішення соціальних завдань. З 1989 року політика Світового банку зазнала істотних змін під впливом критики різних недержавних організацій, зокрема, пов'язаних з охороною навколишнього середовища. В результаті відбулось істотне зростання кількості напрямків та завдань, що фінансувались за рахунок коштів Світового банку.

У даний час, відповідно до Декларації тисячоліття, Світовий банк зосередив свою діяльність на досягненні цілей розвитку тисячоліття. У перехідний період до третього тисячоліття під егідою ООН були сформульовані вісім цілей, на досягнення яких повинні бути спрямовані зусилля міжнародних організацій: Цілі розвитку тисячоліття повинні бути досягнуті до 2015 року і включають в себе наступні: ліквідація бідності і голоду; забезпечення загальної початкової освіти; заохочення рівності чоловіків і жінок та розширення прав і можливостей жінок; скорочення дитячої смертності; поліпшення охорони материнства; боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями; забезпечення сталого розвитку навколишнього середовища; формування глобального партнерства в цілях розвитку.

Вирішуючи глобальні завдання розвитку людства, Світовий банк, використовуючи механізм надання кредитів МБРР, кредитує країни з середнім рівнем доходу по процентних ставках, відповідним рівню ринку для цих країн. Інша фінансова організація Світового банку МАР кредитує країни з низьким рівнем доходу за мінімальними відсотковими ставками або без відсотків.

Європейський банк реконструкції та розвитку (далі – ЄБРР, European Bank for Reconstruction and Development, EBRD) – регіональний міжнародний банк, що розпочав свою діяльність у 1991 році. Банк було створено зі спеціальною конкретною метою – сприяти структурним перетворенням щодо створення ринкової економіки у країнах Центральної та Східної Європи та колишніх країнах СРСР. Відповідно до Угоди про створення ЄБРР він діє тільки в тих країнах, які дотримуються принципів багатопартійної демократії, плюралізму і ринкової економіки і запроваджують їх у життя. Дотримання цих принципів ретельно контролюється Банком. Банк розташований у Лондоні, має статус міжнародної фінансової установи, до складу якої входить 61 член: 59

держав, включаючи всі європейські країни, країни інших регіонів світу (США, Мексика, Австралія, Єгипет, Японія та ін.), ЄС і Європейський інвестиційний банк (далі – ЄІБ). Статутний капітал банку становить 20 млрд євро. Кожна країна-член представлена у Раді керуючих та Раді директорів Банку. В Україні ЄБРР має дипломатичний статус і статус привілейованого кредитора.

Головною особливістю ЄБРР, що відрізняє його від інших банків розвитку, є підтримка ним саме приватної підприємницької ініціативи. У цьому проявляється сутність діяльності ЄБРР, який проголошує, що не менше 60 % загального обсягу фінансування Банку повинно бути спрямовано на фінансування приватного сектору.

З метою координації діяльності на місцях ЄБРР відкрив 28 представництв у всіх своїх країнах-операціях, які беруть участь у процесі розроблення нових проектів і виконанні затверджених, тісно співпрацюючи з місцевими організаціями. У сучасних умовах штатний персонал ЄБРР переведено у представництва в країнах, що виявляється в посиленні діяльності на місцях. Така децентралізація, на думку керівництва Банку, дасть змогу ефективніше реагувати на зміни ринкової кон'юнктури й удосконалювати критерії прийняття рішень. Представництва поєднуються у територіальні групи. Україна, разом із Румунією, Боснією і Герцеговиною та Хорватією входить до складу групи Південної та Східної Європи. Діяльністю територіальних груп керує Банківський департамент. Банківський департамент поділено на шість бізнес-груп: три галузеві групи (фінансові установи, промисловість та торгівля, інфраструктура) та три територіальні групи (Центральна Європа, Росія та Центральна Азія, Південна та Східна Європа та Кавказ). Усі повноваження щодо управління ЄБРР покладені на Раду керуючих на чолі з Головою і двома заступниками. Вона складається з міністрів фінансів або керуючих центральними банками країн-учасниць і представників від ЄС і ЄІБ. Рада керуючих делегує ряд своїх повноважень Раді директорів, яка відповідає за поточну діяльність Банку. До Ради директорів входять Президент, три віцепрезиденти і 23 директори. Кожен віцепрезидент координує діяльність тієї чи іншої територіальної групи. Збори акціонерів проводяться щорічно у квітні-травні почергово у Лондоні (у непарні роки) та в одній із країн-членів банку (у парні роки).

Свою діяльність Банк будує за стратегією керованого зростання, на основі жорсткого дотримання здорових банківських принципів. Завданнями ЄБРР, що визначають пріоритети його діяльності, є: зміцнення фінансового сектору; сприяння виникненню та розвитку дрібних та середніх підприємств; допомога у галузі інфраструктури; підтримка структурної перебудови великих підприємств; створення сприятливого інвестиційного клімату; залучення прямих іноземних інвестицій та заохочення спільного фінансування проектів. Мінімальна сума прямих кредитів, що надаються ЄБРР, становить 5 млн євро, хоча за певних умов сума може бути скоригована – зменшена або збільшена. Середня сума таких кредитів дорівнює близько 22 млн євро, строк кредитів – у середньому 5–10 років, у виняткових випадках – 15 років. Процент за

кредитами може бути фіксований або плаваючий та, зазвичай, установлюється з маржею до ставки LIBOR.

Україна вступила до ЄБРР 13 серпня 1992 року. Мале та середнє підприємництво в нашій країні поки що розвинуте недостатньо, а тому співробітництво з Банком максимально спрямоване на сприяння розвитку цього перспективного сектору економіки. Після вступу України до ЄБРР їй було відкрито кредитну лінію ЄС на суму 130 млн. Пріоритетами діяльності ЄБРР в Україні є: підтримка розвитку приватного сектору; підтримка приватизації; підтримка зміцнення фінансового сектору, насамперед шляхом фінансування малих і середніх підприємств; сприяння приватним інвестиціям у харчову промисловість та розвиток сільського господарства; раціоналізація енергетичної галузі; модернізація та реформа основних галузей інфраструктури.

Паризький клуб кредиторів – це неформальна організація, яка об'єднує інтереси країн-кредиторів. Клуб не має чіткої організаційної структури та членства і формально відкритий для всіх країн, які є кредиторами і беруть практику роботи цієї організації. Основними членами Паризького клубу є уряди розвинутих країн. Головою Паризького клубу традиційно є висока посадова особа міністерства фінансів Франції, а його секретаріат знаходиться у французькому казначействі. Постійними членами Паризького клубу є 21 держава: Австралія, Австрія, Бельгія, Велика Британія, Данія, Ізраїль, Ірландія, Іспанія, Італія, Канада, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Південна Корея, Російська Федерація, США, Фінляндія, Франція, Швейцарія, Швеція, Японія. Діяльність клубу базується на двох принципах: надання необхідної зовнішньої фінансової допомоги у позиковій формі (або пільгового погашення «старих» боргів); сприяння проведенню внутрішніх реформ і структурній перебудові економіки держав – реципієнтів коштів. Представники країн-кредиторів визначають: часовий період, до якого відносяться платежі, що підлягають переоформленню; характер боргових зобов'язань, що переоформляються (поточні чи прострочені зобов'язання); нові умови погашення консолідованої заборгованості (пільговий період, терміни погашення). Відсоткова ставка за переглянutoю заборгованістю визначається не в Паризькому клубі, а встановлюється в результаті двосторонніх переговорів. На початку процесу перегляду боргу країни-кредитори, що беруть участь у засіданнях Паризького клубу, визначають «дату відсічення», тобто дату, після якої підписані угоди не підлягають переоформленню, хоча платежі за старим боргом можуть переноситися протягом багатьох років.

Основні принципи, якими керується клуб у процесі реструктуризації зовнішніх державних боргів:

- консенсус означає, що всі рішення приймаються тільки за згоди всіх членів клубу;
- солідарність кредиторів передбачає, що жоден із них не прагне вирішувати питання врегулювання тільки своїх боргів;
- зумовленість реструктуризації боргу затвердженням МВФ програми економічного коригування країни-боржника;

- рівний підхід з боку боржників до всіх кредиторів, включаючи кредиторів, які не є членами Паризького клубу: боржники не повинні прагнути отримати вигідніші умови врегулювання боргів від інших кредиторів.

Лондонський клуб кредиторів, офіційно відомий як «Консультативний комітет комерційних банків» – це неформальне об'єднання, в яке входить близько 1000 банків-кредиторів. Діє подібно до Паризького клубу кредиторів. Є форумом, на якому відбувається реструктуризація боргів, наданих комерційними банками (без гарантій з боку урядів країн-кредиторів). Як і у випадку Паризького клубу, у нього немає статуту, а склад членів змінюється у міру необхідності. Клуб не має чітко визначеної структури і збирається у складі тих банків, які мають найбільші вимоги до країни-боржника, справу якої вони розглядають. У рамках Лондонського клубу банки укладають з урядом країни-боржника угоду або про щорічну реструктуризацію боргу, або про багаторічну реструктуризацію, якій підлягають лише виплати основного боргу. Всі інші прострочені суми повинні бути виплачені в момент підписання угоди про реструктуризацію.

Міжнародні організації з міжнародної торгівлі

Світова організація торгівлі (COT) (англ. World Trade Organization, WTO) – це міжнародна організація, метою якої є розробка системи правових норм міжнародної торгівлі та контроль за їх дотриманням. Головними цілями Організації є забезпечення тривалого і стабільного функціонування системи міжнародних торговельних зв'язків, лібералізація міжнародної торгівлі, поступове скасування митних і торговельних обмежень, забезпечення прозорості торговельних процедур.

COT була створена у січні 1995 року після підписання відповідної багатосторонньої угоди у місті Марракеш (Марокко) 15 квітня 1994 року. COT стала правонаступницею ГАТТ – організації, яка проіснувала з 1947 по 1994 рік і нараховувала 128 членів. У рамках ГАТТ було проведено вісім раундів багатосторонніх переговорів, спрямованих на лібералізацію торгівлі, скасування тарифних обмежень та зниження митних зборів. У ході переговорів було укладено 28 угод, що формують основу нормативно-правової бази COT, основними з яких є ГАТТ, Генеральна Угода з торгівлі послугами (далі – ГАТС), Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, Угода про вирішення спорів, Угода про сільське господарство, Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, Угода про технічні бар'єри в торгівлі, Угода про правила походження, Угода про процедури імпорного ліцензування, Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи, Угода про субсидії та компенсаційні заходи, Угода про захисні заходи. Станом на 29 липня 2016 року членами COT є 164 країни світу, 23 країни ведуть переговори щодо вступу до COT. Членство у COT передбачає обов'язкову участь у всіх багатосторонніх угодах, крім декількох з обмеженим колом учасників.

Вищим органом COT є Міністерська Конференція, яка скликається раз на 2 роки і приймає найбільш важливі рішення у сфері торгівлі. Керівний орган – Генеральна Рада COT. Засідання цього органу проводяться кожні два місяці для здійснення нагляду за функціонуванням організації і виконанням відповідних

угод. Генеральна Рада також виступає в якості вищого органу для розв'язання спорів і проведення огляду торговельної політики країн-членів.

Міжнародна Торгова Палата (далі – МТП, англ. International Chamber of Commerce, ICC) – світова організація бізнесу, яка має на меті підтримку й розвиток міжнародної торгівлі й глобалізації. Членами МТП є понад 6,5 мільйонів компаній, бізнес-асоціацій та торгово-промислових палат світу. Компанії, що входять до складу МТП є безпосередніми учасниками міжнародного бізнесу. Міжнародна Торгова Палата розробляє правила, що регулюють світову торгівлю. Хоча ці правила є добровільними, бізнесмени щодня дотримуються їх у численних ділових операціях, і ці правила становлять основу міжнародної торгівлі. МТП – це впливова глобальна організація бізнесу, яка користується беззаперечним авторитетом у розробці сучасних правил та стандартів, які визначають ведення міжнародного бізнесу. Вона співпрацює з такими впливовими міжнародними організаціями, як: ООН, СОТ, Світовий банк, МВФ, Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР). Міжнародна Торгова Палата представлена у 127 країнах світу та має мережу 94 Національних Комітетів.

Головні напрямки діяльності МТП:

- розробка глобальних стандартів ведення бізнесу: Incoterms, торгове фінансування, форс-мажор, міжнародні контракти (їх укладання та типові форми), міжнародний арбітраж;
- вирішення комерційних спорів Міжнародним Арбітражним Судом у Парижі;
- надання послуг із запобігання і протидії комерційним злочинам (ICC Commercial Crime Services);
- проведення досліджень з міжнародного бізнесу;
- проведення тренінгів-семінарів та конференцій, які стосуються усіх сфер діяльності МТП;
- відстоювання інтересів міжнародного бізнесу в якості консультативного органу при ООН, ЄБРР, Світовому Банку, СОТ та офіційного партнера саміту G20;
- об'єднання торгово-промислових палат через Світову Федерацію Торгових Палат (WCF);
- сертифікація спеціалістів з торгового фінансування в Академії МТП.

Координаційні організації

«Велика вісімка» або *Група восьми* (англ. Group of eight, G8) – міжнародний клуб, що об'єднував Велику Британію, Німеччину, Італію, Канаду, Росію, США, Францію та Японію. Так само називають і неофіційний форум лідерів цих країн (за участю Європейської комісії), в рамках якого здійснювалося узгодження підходів до актуальних міжнародних проблем. Після анексії Криму 24 березня 2014 року Росія була піддана нищівній критиці з боку країн Великої сімки і формально виключена зі списку G8. В червні 2014 року не відбулася запланована зустріч G8 в Сочі (Росія) – замість неї була проведена зустріч G7 в Брюсселі.

«Велика сімка», або G7 (від англ. Group of Seven, у минулому G6 (Група Шести), та G8 (Група Восьми) – міжнародний клуб урядів семи високорозвинених країн світу (США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, Канада). Лідери цих країн регулярно зустрічаються для обговорення спільних економічних проблем і намагаються узгоджувати свою економічну політику. Крім них у зустрічах бере участь Європейський Союз, проте без права голосувати та проведення щорічних зборів. Щороку група проводить зустріч глав урядів та численні допоміжні зустрічі і політичні дослідження. Міністри країн G7 зустрічаються протягом року. Зокрема, міністри фінансів G7 проводять зустрічі чотири рази на рік. Також відбуваються щорічні зустрічі міністрів з питань зовнішньоекономічної політики та міністрів з питань охорони навколишнього середовища. Країна-президент групи змінюється щороку у такому порядку: Франція, Сполучені Штати, Велика Британія, Німеччина, Японія, Італія та Канада. Головуюча країна приймає на своїй території учасників щорічних зборів та оголошує порядок денний. Останнім часом Велика Британія та Франція, висловлюють бажання розширити групу та включити до неї п'ять країн, що розвиваються, – так звану «Групу +5»: Бразилію, Китай, Індію, Мексику та Південну Африку. Це обумовлено зростанням політичного впливу цих держав. Ці країни у попередніх зустрічах брали участь як гості, такі зустрічі називають «G7+5». Станом на 2018 рік жодна з них не приєднана до G7. Через це вплив «Великої сімки» зменшується. Натомість частіше відбуваються зустрічі «Великої двадцятки», яка більш реально відображає стан політико-економічного життя світу.

Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), (англ. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)) – міжнародна організація, яка об'єднує країни з високим доходом громадян та високим індексом розвитку людського потенціалу і розглядаються як розвинені. Договір про ОЕСР був підписаний 14 грудня 1960 року в Парижі, але вступив у дію 30 вересня 1961 року на базі Європейської організації економічного співробітництва з метою координації економічної політики країн-членів і погодженням програми допомоги країнам, що розвиваються. До складу ОЕСР входять 35 найбільш економічно розвинених країн світу: більшість держав Європейського Союзу, США, Австралія, Швейцарія, Норвегія, Південна Корея, Японія та інші. ОЕСР також активно співпрацює з державами світу, які не є членами організації (зокрема з Україною), у рамках спеціалізованих програм, міжнародних заходів тощо.

На відміну від Світового Банку та Міжнародного валютного фонду, ОЕСР не надає фінансування. Організація є місцем вивчення та дискусій і здійснює пошуки та аналіз, які допомагають урядам визначити стратегію виходу на формальні угоди між країнами-членами і які будуть реалізовуватися національними інституціями чи в інших міжнародних домовленостях. Взаємне вивчення урядами, багатостороннє спостереження та здійснення відповідного тиску є найефективнішими засобами ОЕСР. Визначаючи перешкоди на шляху ефективності, зростання та інновацій, ОЕСР часто спонукає уряди приймати

складні політичні рішення з тим, щоб підвищити ефективність їх економік. Дискусії, які іноді виникають в надрах самої ОЕСР, приводять до угод між урядами щодо застосування єдиних «правил гри» в питаннях міжнародного співробітництва. Ці дискусії можуть також виливатися або у формальні угоди, наприклад, щодо боротьби з корупцією, експортних кредитів, руху капіталів, прямих іноземних інвестицій, або у норми та моделі міжнародної фіскальної політики чи рекомендації та директиви щодо захисту навколишнього середовища.

Тема 2 Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності

План

1. Сутність митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Форми митного контролю.
2. Митні органи України: завдання, функції, структура.
3. Мито як інструмент економічного регулювання. Види митних ставок.
4. Характеристика митних режимів.

2.1 Сутність митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Форми митного контролю

Митне регулювання, відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачає регулювання питань, пов'язаних із встановленням мит та митних зборів, процедурами митного контролю, організацією діяльності органів митного контролю України. Митне регулювання є прямою функцією держави, але в сучасному світі збільшується роль мегаекономічних інститутів, які змушують державні органи виконувати статутні зобов'язання. Митна регламентація підрозділяється на тарифні й нетарифні засоби. Тарифні засоби пов'язані з прямим підвищенням ціни завдяки використанню митних тарифів.

Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється згідно з Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Митним кодексом України, законами України про митне регулювання, Єдиним митним тарифом України та міжнародними договорами України. Територія України становить єдиний митний простір, на якому діють митні правила України, з додержанням зобов'язань, що випливають з міжнародних договорів України.

Єдиний митний тариф України встановлює на єдиній митній території України оподаткування митом предметів, що ввозяться на територію України або вивозяться з неї. Ставки Єдиного митного тарифу України мають бути єдиними для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності незалежно від форм власності, організації господарської діяльності і територіального розташування, за винятком випадків, передбачених законами України та її міжнародними договорами.

Митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються митними органами в межах своєї компетенції з метою забезпечення норм Митного

Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.

Митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами органів доходів і зборів шляхом:

- перевірки документів та відомостей, які відповідно до статті 335 Митного Кодексу надаються органам доходів і зборів під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;

- митного огляду (огляду та переогляду товарів, транспортних засобів комерційного призначення, огляду та переогляду ручної поклажі та багажу, особистого огляду громадян);

- обліку товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України;

- усного опитування громадян та посадових осіб підприємств;

- огляду територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари, транспортні засоби комерційного призначення, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою відповідно до Митного Кодексу та інших законів України покладено на органи доходів і зборів;

- перевірки обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України та/або перебувають під митним контролем;

- проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів;

- направлення запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності документів, поданих органу доходів і зборів.

2.2 Митні органи України: завдання, функції, структура

Регулювання митної справи здійснюють найвищі органи державної влади та управління України. Так, *Верховна Рада України* визначає:

- головні напрями митної політики України;
- структуру системи органів державного регулювання митної справи;
- розміри мита та умови митного обкладення;
- спеціальні митні зони та митні режими на території України;
- перелік товарів, експорт, імпорт та транзит яких через територію України забороняється.

Кабінет Міністрів України забезпечує:

- здійснення митної політики України відповідно до законів України;
- встановлення розмірів митних зборів і плати за митні процедури;
- координацію діяльності міністерств, державних комітетів та відомств України з питань митної справи;

- проведення переговорів та укладання міжнародних договорів України з митних питань у випадках, передбачених законами України;
- подання на розгляд Верховної Ради України пропозицій щодо системи митних органів України.

Спеціально уповноваженим органом в галузі митної справи є Державна митна служба України, яка є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом. Державна митна служба України приймає нормативні акти тільки відповідно до Митного кодексу та інших законів України.

Безпосереднє здійснення митної справи покладається на *митні органи України*. Система митних органів України складається з Державної митної служби України, регіональних митниць, митниць, спеціалізованих митних управлінь та організацій, установ і навчальних закладів. Митні органи України, здійснюючи митну політику, розв'язують такі головні завдання:

- захист економічних інтересів України;
- контроль за додержанням законодавства України про митну справу;
- забезпечення виконання зобов'язань, які випливають з міжнародних договорів за участю України стосовно митної справи;
- використання засобів митно-тарифного та позатарифного регулювання при переміщенні через митний кордон України товарів та інших предметів;
- вдосконалення митного контролю і оформлення товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України;
- комплексний контроль разом з Національним банком України за валютними операціями;
- здійснення заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку за участю відповідних міністерств;
- створення сприятливих умов для прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон країни;
- боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил;
- співробітництво з митними та іншими органами зарубіжних країн, а також з міжнародними організаціями з питань митної справи;
- ведення митної статистики.

2.3 Мито як інструмент економічного регулювання. Види митних ставок

Мито – обов'язковий внесок, який збирається митними державними органами при імпорті, експорті чи транзиті, що сприяє підвищенню стартової ціни.

Мито виконує три основні функції:

- фіскальну – як стаття доходів державного бюджету;
- протекціоністську (захисну) – для захисту національних виробників і стримування імпорту;
- балансувальну – для недопущення небажаного експорту товарів, якщо внутрішні ціни нижче світових.

Розглянемо класифікацію мита за різними критеріями.

За складністю встановлення:

- прості (одноколонні) з незмінною ставкою для товарів незалежно від країни походження;
- складні (багатоколонні) з встановленням двох і більше ставок по кожному товару в залежності від країни походження.

За об'єктом нарахування:

- експортні;
- імпортні;
- транзитні.

За методом нарахування:

- адвалерні – з відсотковим нарахуванням до митної вартості;
- специфічні – з абсолютним грошовим нарахуванням до митної вартості;
- комбіновані (змішані) – з поєднанням адвалерного і специфічного засобів (наприклад, 10 % від митної вартості, але не більше 100 грн за одиницю ваги).

За характером дій:

- сезонні;
- антидемпінгові при імпорті товарів за цінами, які нижче внутрішніх цін країни-експортера;
- компенсаційні при встановленні факту отримання субсидій в країні експортера, що веде до зниження цін, при недопущенні небажаного експорту з власної країни.

За походженням:

- автономні, які встановлюються в односторонньому порядку;
- конвенційні з встановленням за договором чи домовленістю з іншою країною.

За розміром:

- максимальні для товарів з країн, з яким відсутні домовленості;
- мінімальні для товарів з країн, з якими діє режим найбільшого сприяння;
- преференційні для окремих товарів чи з окремих країн.

За типом ставок:

- постійні без змін протягом встановленого періоду;
- змінні з нестабільним рівнем, який коригується в залежності від динаміки світових цін, рівня субсидій та інших обставин.

За засобом нарахування:

- номінальні, або вказані в тарифі;
- ефективні або реальні з урахуванням мита, яке було накладено на імпортні проміжні компоненти (вузли, сировина та ін.).

Ефективну ставку мита можна розрахувати за формулою (2.1):

$$T_{\text{еф}} = \frac{ДВ_{\text{н}} - ДВ_{\text{ст}}}{ДВ_{\text{ст}}} \times 100 \% \quad (2.1)$$

де $T_{\text{еф}}$ – ефективна ставка мита,

$ДВ_{\text{н}}$ – додана вартість, створена в країні призначення (нова додана вартість),

$ДВ_{\text{ст}}$ – додана вартість, створена в країні походження товару (стара додана вартість).

Шляхом математичних перетворень розглянута формула (2.1) може бути трансформована в формулу (2.2):

$$T_{\text{еф}} = \frac{T_{\text{н}} - \sum T_{\text{м}} \times A}{1 - \sum A} \quad (2.2)$$

де $T_{\text{н}}$ – номінальне мито на ввезення готової продукції,

$T_{\text{м}}$ – мито на ввезення матеріалів та інших проміжних компонентів, необхідних для виготовлення готової продукції,

A – питома вага матеріалів та проміжних компонентів, виражена в долях одиниці.

2.4 Характеристика митних режимів

З метою застосування законодавства з питань державної митної справи в Україні запроваджуються такі митні режими.

Імпорт (випуск для вільного обігу) – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари після сплати всіх митних платежів, встановлених законами України на імпорт цих товарів, та виконання усіх необхідних митних формальностей випускаються для вільного обігу на митній території України.

Реімпорт – це митний режим, відповідно до якого товари, що були вивезені або оформлені для вивезення за межі митної території України, випускаються у вільний обіг на митній території України зі звільненням від сплати митних платежів, встановлених законами України на імпорт цих товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Експорт (остаточне вивезення) – це митний режим, відповідно до якого українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення.

Реекспорт – це митний режим, відповідно до якого товари, що були раніше ввезені на митну територію України або на територію вільної митної зони, вивозяться за межі митної території України без сплати вивізного мита та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Транзит – це митний режим, відповідно до якого товари та/або транспортні засоби комерційного призначення переміщуються під митним контролем між двома органами доходів і зборів України або в межах зони діяльності одного органу доходів і зборів без будь-якого використання цих

товарів, без сплати митних платежів та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Тимчасове ввезення – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари, транспортні засоби комерційного призначення ввозяться для конкретних цілей на митну територію України з умовним повним або частковим звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реекспорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання.

Тимчасове вивезення – це митний режим, відповідно до якого українські товари або транспортні засоби комерційного призначення вивозяться за межі митної території України з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності і підлягають реімпорту до завершення встановленого строку без будь-яких змін, за винятком звичайного зносу в результаті їх використання.

Митний склад – це митний режим, відповідно до якого іноземні або українські товари зберігаються під митним контролем із умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Вільна митна зона – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари ввозяться на територію вільної митної зони та вивозяться з цієї території за межі митної території України із звільненням від оподаткування митними платежами та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а українські товари ввозяться на територію вільної митної зони із оподаткуванням митними платежами та застосуванням заходів нетарифного регулювання.

Безмитна торгівля – це митний режим, відповідно до якого товари, не призначені для вільного обігу на митній території України, знаходяться та реалізуються для вивезення за межі митної території України під митним контролем у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України, відкритих для міжнародного сполучення, та на повітряних, водних або залізничних транспортних засобах комерційного призначення, що виконують міжнародні рейси, з умовним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорт та експорт таких товарів, та без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Переробка на митній території – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари піддаються у встановленому законодавством порядку переробці без застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, за умови подальшого реекспорту продуктів переробки.

Переробка за межами митної території – це митний режим, відповідно до якого українські товари піддаються у встановленому законодавством порядку переробці за межами митної території України без застосування

заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, за умови повернення цих товарів або продуктів їх переробки на митну територію України у митному режимі імпорту.

Знищення або руйнування – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари під митним контролем знищуються або приводяться у стан, який виключає можливість їх використання, з умовним повним звільненням від оподаткування митними платежами, установленими на імпорт цих товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Відмова на користь держави – це митний режим, відповідно до якого власник відмовляється від іноземних товарів на користь держави без будь-яких умов на свою користь.

Тема 3 Порядок митного оформлення товарів

План

1. Загальні положення щодо митного оформлення.
2. Декларування товарів.
3. Основні митні документи та їх оформлення.
4. Митна вартість та методи її визначення.
5. Правила інтерпретації міжнародних торговельних термінів «Інкотермс 2010».

3.1 Загальні положення щодо митного оформлення

Метою митного оформлення є забезпечення дотримання встановленого законодавством України порядку переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, а також забезпечення статистичного обліку ввезення на митну територію України, вивезення за її межі і транзиту через її територію товарів. Порядок виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, якщо інше не передбачено Митним Кодексом. Митне оформлення здійснюється в місцях розташування відповідних підрозділів органів доходів і зборів протягом робочого часу, встановленого для цих органів. Відповідно до міжнародних договорів, укладених відповідно до закону, митне оформлення у пунктах пропуску через державний кордон України здійснюється цілодобово.

Митне оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення здійснюється в будь-якому органі доходів і зборів з пред'явленням їх цьому органу, якщо інше не передбачено Митним Кодексом. Митне оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через територію України в митному режимі транзиту, здійснюється органом доходів і зборів, у зоні діяльності якого починається транзитне переміщення. Місця митного оформлення товарів, що

переміщуються трубопроводами та лініями електропередачі, визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику. Місця здійснення митного оформлення товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами, визначаються відповідно до розділу XII Митного Кодексу. За письмовим зверненням декларанта або уповноваженої ним особи митні формальності можуть виконуватися органами доходів і зборів поза місцем розташування цих органів, а також поза робочим часом, установленим для них, на умовах, визначених Митним Кодексом. Форма письмового звернення визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику. За виконання митних формальностей органами доходів і зборів поза місцем розташування органів доходів і зборів або поза робочим часом, установленим для них, із заінтересованих осіб справляється плата у розмірах, установлених Кабінетом Міністрів України, та в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику.

У разі оголошення надзвичайного стану в окремих регіонах України можуть визначатися органи доходів і зборів, в яких здійснюватиметься митне оформлення товарів.

За рішенням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, митне оформлення підакцизних товарів, природного газу, товарів, які відповідно до законодавства підлягають клеймуванню державним пробірним клеймом, а також лікарських засобів може здійснюватися у спеціально визначених для цього органах доходів і зборів.

Митне оформлення розпочинається з моменту подання органу доходів і зборів декларантом або уповноваженою ним особою митної декларації або документа, який відповідно до законодавства її замінює, та документів, необхідних для митного оформлення, а в разі електронного декларування – з моменту отримання органом доходів і зборів від декларанта або уповноваженої ним особи електронної митної декларації або електронного документа, який відповідно до законодавства замінює митну декларацію.

Засвідчення органом доходів і зборів прийняття товарів, транспортних засобів комерційного призначення та документів на них до митного оформлення здійснюється шляхом проставляння відбитків відповідних митних забезпечень (у тому числі за допомогою інформаційних технологій), інших відміток на митній декларації або документі, який відповідно до законодавства її замінює, а також на товаросупровідних та товарно-транспортних документах у разі їх подання на паперовому носії.

Декларанти або уповноважені ними особи можуть бути присутніми під час митного оформлення товарів, які пред'являються ними для такого оформлення. У разі проведення огляду та переогляду товарів, транспортних засобів, ручної поклажі, багажу, а також на вимогу органу доходів і зборів присутність декларантів або уповноважених ними осіб під час митного оформлення є обов'язковою.

3.2 Декларування товарів

Декларування здійснюється шляхом заявлення за встановленою формою (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товари, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення. При застосуванні письмової форми декларування можуть використовуватися як електронні документи, так і документи на паперовому носії. Електронне декларування здійснюється з використанням електронної митної декларації, засвідченої електронним цифровим підписом, та інших електронних документів або їх реквізитів у встановлених законом випадках. Митна декларація та інші документи, подання яких органам доходів і зборів передбачено Митним Кодексом, оформлені на паперовому носії та у вигляді електронних документів, мають однакову юридичну силу. У системі центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, створюється акредитований центр сертифікації ключів, який безоплатно надає територіальним органам зазначеного центрального органу виконавчої влади на регіональному та місцевому рівнях та підприємствам усі необхідні послуги електронного цифрового підпису. Формат митних декларацій, що подаються як електронні документи, базується на міжнародних стандартах електронного обміну даними.

Умови та порядок декларування, перелік відомостей, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення, визначаються Митним Кодексом. Положення про митні декларації та форми цих декларацій затверджуються Кабінетом Міністрів України, а порядок заповнення таких декларацій та інших документів, що застосовуються під час митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення, – центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику.

Перелік відомостей, що підлягають внесенню до митних декларацій, обмежується лише тими відомостями, які є необхідними для цілей справляння митних платежів, формування митної статистики, а також для забезпечення додержання вимог Митного Кодексу та інших законодавчих актів.

Митне оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення здійснюється органами доходів і зборів на підставі митної декларації, до якої декларантом залежно від митних формальностей, установлених Митним Кодексом для митних режимів, та заявленої мети переміщення вносяться такі відомості, у тому числі у вигляді кодів:

- заявлений митний режим, тип декларації та відомості про особливості переміщення;
- відомості про декларанта, уповноважену особу, яка склала декларацію, відправника, одержувача, перевізника товарів і сторони зовнішньоекономічного договору (контракту) або іншого документа, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), а в разі якщо зовнішньоекономічний договір (контракт) укладено на підставі посередницького договору, – також про іншу, крім сторони

зовнішньоекономічного договору (контракту), сторону такого посередницького договору;

- відомості про найменування країн відправлення та призначення;
- відомості про транспортні засоби комерційного призначення, що використовуються для міжнародного перевезення товарів та/або їх перевезення митною територією України під митним контролем, та контейнери;
- відомості про товари: найменування; звичайний торговельний опис, що дає змогу ідентифікувати та класифікувати товар; торговельна марка та виробник товарів (за наявності у товаросупровідних та комерційних документах); код товару згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТ ЗЕД); найменування країни походження товарів (за наявності); опис упаковки (кількість, вид); кількість у кілограмах (вага брутто та вага нетто) та інших одиницях виміру; фактурна вартість товарів; митна вартість товарів та метод її визначення; відомості про уповноважені банки декларанта; статистична вартість товарів;
- відомості про нарахування митних та інших платежів, а також про застосування заходів гарантування їх сплати: ставки митних платежів; застосування пільг зі сплати митних платежів; суми митних платежів; офіційний курс валюти України до іноземної валюти, у якій складені рахунки, визначений відповідно до статті 3-1 Митного Кодексу; спосіб і особливості нарахування та сплати митних платежів; спосіб забезпечення сплати митних платежів (у разі застосування заходів гарантування їх сплати);
- відомості про зовнішньоекономічний договір (контракт) або інший документ, що використовується в міжнародній практиці замість договору (контракту), та його основні умови;
- відомості, що підтверджують дотримання встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення товарів через митний кордон України;
- відомості про документи, передбачені частиною третьою статті 335 Митного Кодексу;
- довідковий номер декларації (за бажанням декларанта).

Органам доходів і зборів забороняється вимагати внесення до митної декларації інших відомостей, ніж зазначені у статті 257 Митного Кодексу.

Перелік товарів, що не підлягають обов'язковому письмовому декларуванню, встановлюється цим Кодексом та іншими законодавчими актами України.

3.3 Основні митні документи та їх оформлення

Митне оформлення – це виконання митних формальностей, необхідних для випуску товарів, транспортних засобів комерційного призначення. Порядок виконання митних формальностей затверджений Наказом Міністерства фінансів України № 631 від 30 травня 2012 року «Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного

документа». Митне оформлення – обов’язкова процедура, яку необхідно здійснити при перетині товаром митного кордону шляхом декларування даних митним органам. Декларування здійснюється шляхом подачі інформації по установленій формі про товарів що возяться або ввозяться, з зазначенням мети їх переміщення. Традиційно застосовується письмова форма декларування, яка в свою чергу дозволяє подавати інформацію як у твердому (паперовому), так і в електронному вигляді.

Орієнтовний перелік документів для митного оформлення:

- картка обліку підприємства в митниці;
- зовнішньоекономічний контракт, а також за наявності доповнення та зміни до контракту, специфікації;
- транспортні документи (залежно від типу транспортного засобу).
- комерційні документи: інвойс (рахунок-фактура), проформа-інвойс.
- пакувальний лист.
- документи, що підтверджують вартість доставки товару до кордону України (необхідні в залежності від умов поставки товару згідно з правилами Інкотермс): договір на транспортно-експедиційне обслуговування, рахунок на надання транспортних послуг, довідка про транспортні витрати, інші документи;
- документи, що підтверджують вартість страхування товару (необхідні в залежності від умов поставки товару згідно з правилами Інкотермс): договір про страхування товару, страховий поліс, рахунок на оплату страхування товару, інші документи;
- документи, що підтверджують країну походження товару: сертифікат про походження товару, декларація про походження товару;
- дозвільні документи (необхідні в залежності від коду товару згідно з УКТ ЗЕД);
- документи для підтвердження митної вартості (можуть знадобитись за запитом митних органів для митного режиму «Імпорт», а також для митного режиму «Експорт» на товари, для яких встановлено експортне мито);
- митна декларація країни відправлення (необхідно для митного режиму «Імпорт»);
- документи, що підтверджують право власності на товар і його вартість (необхідно для митного режиму «Експорт»).

3.4 Митна вартість та методи її визначення

Визначення митної вартості товарів, які ввозяться в Україну відповідно до митного режиму імпорту, здійснюється за основним або другорядним методом. Основним методом визначення митної вартості товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, є метод визначення вартості за ціною договору (вартість операції). До другорядних відносяться такі методи: за ціною договору щодо ідентичних товарів, за ціною договору щодо подібних (аналогічних) товарів, на основі віднімання вартості, на основі додавання вартості (обчислена вартість), резервний. Кожний

наступний метод застосовується лише у разі, якщо митна вартість товарів не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу відповідно до норм Митного Кодексу. Застосуванню другорядних методів передують процедури консультацій між органом доходів і зборів та декларантом з метою визначення основи вартості згідно з положеннями статей 59 і 60 Митного Кодексу. Під час таких консультацій орган доходів і зборів та декларант можуть здійснити обмін наявною у кожного з них інформацією за умови додержання вимог щодо її конфіденційності. У разі неможливості визначення митної вартості товарів згідно з положеннями статей 59 і 60 Митного Кодексу за основу для її визначення може братися або ціна, за якою ідентичні або подібні (аналогічні) товари були продані в Україні не пов'язаному із продавцем покупцю відповідно до статті 62 Митного Кодексу, або вартість товарів, обчислена відповідно до статті 63 Митного Кодексу. При цьому кожний наступний метод застосовується, якщо митна вартість товарів не може бути визначена шляхом застосування попереднього методу. Методи на основі віднімання та додавання вартості (обчислена вартість) можуть застосовуватися у будь-якій послідовності на прохання декларанта або уповноваженої ним особи. У разі, якщо неможливо застосувати жоден із зазначених методів, митна вартість визначається за резервним методом відповідно до вимог, встановлених статтею 64 Митного Кодексу.

Метод визначення митної вартості за ціною договору (контракту) щодо товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до митного режиму імпорту, застосовується у разі, якщо:

- немає жодних обмежень щодо прав покупця (імпортера) на використання оцінюваних товарів, за винятком тих, що встановлюються законом чи запроваджуються органами державної влади в Україні; обмежують географічний регіон, у якому товари можуть бути перепродані (відчужені повторно); не впливають значною мірою на вартість товару;
- щодо продажу оцінюваних товарів або їх ціни відсутні будь-які умови або застереження, які унеможливають визначення вартості цих товарів;
- жодна частина виручки від будь-якого подальшого перепродажу, розпорядження або використання товарів покупцем не надійде прямо чи опосередковано продавцеві, якщо тільки не буде зроблено відповідне коригування з урахуванням положень частини десятої цієї статті;
- покупець і продавець не пов'язані між собою особи або хоч і пов'язані між собою особи, однак ці відносини не вплинули на ціну товарів.

Метод визначення митної вартості товарів за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються, не застосовується, якщо використані декларантом або уповноваженою ним особою відомості не підтверджені документально або не визначені кількісно і достовірні та/або відсутня хоча б одна із складових митної вартості, яка є обов'язковою при її обчисленні. У разі якщо митна вартість не може бути визначена за основним методом, застосовуються другорядні методи, зазначені у пункті 2 частини першої статті 57 Митного Кодексу.

Митною вартістю товарів, які ввозяться на митну територію України

відповідно до митного режиму імпорту, є ціна, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за товари, якщо вони продаються на експорт в Україну, скоригована в разі потреби з урахуванням положень частини десятої статті 58 Митного Кодексу. Ціна, що була фактично сплачена або підлягає сплаті, – це загальна сума всіх платежів, які були здійснені або повинні бути здійснені покупцем оцінюваних товарів продавцю або на користь продавця через третіх осіб та/або на пов'язаних із продавцем осіб для виконання зобов'язань продавця. Платежі можуть бути здійснені прямо чи опосередковано. Прикладом опосередкованого платежу може бути врегулювання покупцем повністю чи частково боргу продавця. Платежі необов'язково повинні бути здійснені у вигляді переказу грошей (зокрема, але не виключно). Такі платежі можуть бути здійснені шляхом акредитива, інкасування або за допомогою інших розрахунків (вексель, передача цінних документів тощо).

Термін «ціна, що була фактично сплачена або підлягає сплаті» стосується лише ціни оцінюваних товарів. Дивіденди або інші платежі покупця на користь продавця, не пов'язані з оцінюваними товарами, не є частиною митної вартості. Додавання, якщо вони не включалися до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті, згідно з цією статтею робляться лише на основі об'єктивних даних, що підтверджуються документально та піддаються обчисленню.

Розрахунки згідно із цією статтею робляться лише на основі об'єктивних даних, що підтверджуються документально та піддаються обчисленню.

При визначенні митної вартості до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, додаються такі витрати (складові митної вартості), якщо вони не включалися до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті:

- витрати, понесені покупцем: комісійні та брокерська винагорода, за винятком комісійних за закупівлю, що є платою покупця своєму агенту за надання послуг, пов'язаних із представництвом його інтересів за кордоном для закупівлі оцінюваних товарів; вартість ящиків тари (контейнерів), в яку упаковано товар, або іншої упаковки, що для митних цілей вважаються єдиним цілим з відповідними товарами; вартість упаковки або вартість пакувальних матеріалів та робіт, пов'язаних із пакуванням;

- належним чином розподілена вартість нижчезазначених товарів та послуг, якщо вони поставляються прямо чи опосередковано покупцем безоплатно або за зниженими цінами для використання у зв'язку з виробництвом та продажем на експорт в Україну оцінюваних товарів, якщо така вартість не включена до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті: сировини, матеріалів, деталей, напівфабрикатів, комплектувальних виробів тощо, які увійшли до складу оцінюваних товарів; інструментів, штампів, шаблонів та аналогічних предметів, використаних у процесі виробництва оцінюваних товарів; матеріалів, витрачених у процесі виробництва оцінюваних товарів (мастильні матеріали, паливо тощо); інженерних та дослідно-конструкторських робіт, дизайну, художнього оформлення, ескізів та креслень, виконаних за межами України і безпосередньо необхідних для виробництва оцінюваних товарів;

- роялті та інші ліцензійні платежі, що стосуються оцінюваних товарів та які покупець повинен сплачувати прямо чи опосередковано як умову продажу оцінюваних товарів, якщо такі платежі не включаються до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті. Зазначені платежі можуть включати платежі, які стосуються прав на літературні та художні твори, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки та інші об'єкти права інтелектуальної власності. Витрати на право відтворення (тиражування) оцінюваних товарів в Україні не повинні додаватися до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари. Порядок включення до ціни розрахунку роялті та ліцензійних платежів визначається Кабінетом Міністрів України;

- відповідна частина виручки від будь-якого подальшого перепродажу товарів, що оцінюються, їх використання або розпорядження ними на митній території України, яка прямо чи опосередковано йде на користь продавця;

- витрати на транспортування оцінюваних товарів до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України;

- витрати на навантаження, вивантаження та обробку оцінюваних товарів, пов'язані з їх транспортуванням до аеропорту, порту або іншого місця ввезення на митну територію України;

- витрати на страхування цих товарів.

При визначенні митної вартості до ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті, не допускається включення ніяких інших витрат, крім тих, що передбачені у цій статті. До митної вартості не включаються нижчезазначені витрати або кошти за умови виділення їх з ціни, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари, що документально підтверджені та які піддаються обчисленню: плата за будівництво, спорудження, складення, технічне обслуговування або технічну допомогу, здійснені після ввезення імпортованих товарів, таких як промислова установка, машини або обладнання; витрати на транспортування після ввезення; податки, які справляються в Україні.

Той факт, що продавець і покупець пов'язані між собою особи, сам по собі не може бути підставою для розгляду вартості операції як неприйнятної. У таких випадках необхідно розглянути обставини продажу та прийняти вартість операції за умови, що взаємовідносини покупця і продавця не вплинули на ціну оцінюваних товарів. За наявності достатніх підстав вважати, що відносини, зазначені у частині дванадцятій статті 58 Митного Кодексу, вплинули на ціну оцінюваних товарів, орган доходів і зборів повинен надати декларанту або уповноваженій ним особі свої письмові обґрунтування, що такий вплив мав місце. У разі відсутності обґрунтувань з боку органу доходів і зборів необхідно вважати, що взаємовідносини, зазначені у частині дванадцятій цієї статті, не вплинули на ціну оцінюваних товарів. Декларант має право відповіді та доказу відсутності впливу взаємозв'язку продавця і покупця на ціну, що була фактично сплачена або підлягає сплаті за оцінювані товари. Для цілей цього Кодексу особи вважаються пов'язаними між собою у випадках, зазначених у

статті 15 Угоди про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року. Особи, одна з яких є одноосібним агентом, одноосібним дистриб'ютором чи одноосібним концесіонером іншої, як би це не називалося, вважаються пов'язаними для цілей Митного Кодексу, якщо вони підпадають хоча б під один із критеріїв, визначених у статті 15 Угоди про застосування статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року.

При продажу товарів між пов'язаними особами вартість операції береться за основу для визначення митної вартості оцінюваних товарів за першим методом, якщо декларант покаже, що така вартість є близькою до вартості однієї з нижчезазначених операцій, яка здійснювалася одночасно або майже одночасно з операцією з оцінюваними товарами:

- вартості операції при продажу непов'язаним покупцям ідентичних або подібних (аналогічних) товарів для експорту в Україну;
- митної вартості ідентичних або подібних (аналогічних) товарів, визначеної згідно з положеннями статті 62 Митного Кодексу;
- митної вартості ідентичних або подібних (аналогічних) товарів, визначеної згідно з положеннями статті 63 Митного Кодексу.

У разі здійснення вищезазначених порівнянь враховується наявна у органу доходів і зборів або подана декларантом чи уповноваженою ним особою інформація щодо різниці в комерційних рівнях продажу, кількісних показниках, елементах і витратах, зазначених у частині десятій статті 58 Митного Кодексу, та витратах, які понесені продавцем при продажу, коли продавець і покупець не пов'язані між собою, і не понесені продавцем при продажу, коли продавець і покупець пов'язані між собою. Порівняння з вартістю операцій, зазначених у пунктах 1-3 частини вісімнадцятої статті 58 Митного Кодексу, здійснюється за ініціативою декларанта або уповноваженої ним особи. Вартість цих операцій не може використовуватися замість вартості операцій з оцінюваними товарами.

Використані декларантом або уповноваженою ним особою відомості повинні бути об'єктивними, піддаватися обчисленню та підтверджуватися документально.

Право на автоматичне застосування методу визначення митної вартості за ціною договору (контракту) щодо товарів, які імпортуються (вартість операції), мають уповноважені економічні оператори. Для підтвердження у таких випадках заявлених відомостей про митну вартість товарів у порядку, визначеному Митним Кодексом, подаються лише: декларація митної вартості (у випадках, встановлених статтею 52 Митного Кодексу); зовнішньоекономічний договір (контракт) і додатки до нього; рахунок-фактура (інвойс) або рахунок-проформа; банківські платіжні документи (якщо рахунок сплачено), а також інші платіжні та/або бухгалтерські документи, що підтверджують вартість товару та містять реквізити, необхідні для ідентифікації ввезеного товару; документи для підтвердження витрат на ввезення та страхування, якщо за умовами поставки такі витрати не включено у вартість товару. У цих випадках контроль правильності визначення митної вартості здійснюється виключно після завершення митного оформлення та пропуску товарів через митний кордон України.

Митною вартістю товарів, що ввозяться в Україну відповідно до митних режимів, відмінних від режиму імпорту, а також вивозяться за межі її митної території, є ціна товару, зазначена у рахунку-фактурі чи рахунку-проформі. При зміні митного режиму митна вартість, визначена при першому поміщенні товару в митний режим, підлягає заміні митною вартістю, визначеною відповідно до наступного митного режиму.

Митною вартістю товарів, що вивозяться за межі митної території України, є ціна товару, зазначена у рахунку-фактурі чи рахунку-проформі. Митна вартість товарів, що вивозяться за межі митної території України, визначається при поміщенні цих товарів уперше в митний режим з наступним фактичним переміщенням їх через митний кордон України. При зміні митного режиму під час знаходження товарів за межами митної території України митною вартістю товарів є митна вартість, визначена на день прийняття органом доходів і зборів митної декларації при їх першому поміщенні в митний режим.

3.5 Правила інтерпретації міжнародних торговельних термінів «Інкотермс 2010»

Зі зростанням обсягів і складності міжнародних торгових відносин, зростає й можливість виникнення непорозумінь та витратних спорів, коли договори купівлі-продажу складаються неналежним чином. Часто сторони, що укладають контракт, незнайомі з різною практикою ведення торгівлі в країнах одна одної. Це може стати причиною непорозумінь, спорів і судових проваджень з усіма пов'язаними з цим марними витратами часу й коштів. З метою вирішення вищезгаданих проблем Міжнародна Торгова Палата в 1936 році вперше опублікувала звід міжнародних правил тлумачення торговельних термінів. Ці правила відомі як «Інкотермс-1936». Пізніше були внесені зміни та доповнення 1953, 1967, 1976, 1980, 1990, 2000 і, на сьогодні, 2010 року для узгодження цих правил із сучасною практикою міжнародної торгівлі.

В Інкотермс-2010 терміни для полегшення розуміння згруповані в чотири категорії (E, F, C, D), починаючи з терміну, згідно якого продавець тільки забезпечує покупку доступ до товару на власних площах продавця («E»-термін), і завершуючи «D»-термінами, за яких продавець має нести всі витрати та ризики, необхідні для доставки товару до місця призначення.

«E»-термін покладає на продавця мінімальні зобов'язання: продавець повинен лише надати товар у розпорядження покупця в узгодженому місці – звичайно на власних площах продавця.

EXW (EX Works) – «франко-завод (франко-склад) продавця». Ця умова поставок передбачає, що продавець виконав свої зобов'язання з доставки товару в момент його передання покупцеві або уповноваженій ним особі зі свого підприємства або складу. Продавець (якщо інше не обумовлено сторонами в контракті) не несе відповідальності за навантаження товару на транспортний засіб, наданий покупцем і за його митне очищення (оплата необхідних митних зборів). Покупець за власний рахунок забезпечує

відвантаження і транспортування товару до пункту призначення і бере на себе всі пов'язані з цим витрати і ризики. Ця умова не може застосовуватись, якщо покупець з причин, які від нього не залежать, не може виконати або забезпечити виконання митних формальностей, пов'язаних з експортом товару. У цих випадках поставки необхідно здійснювати на умовах «франко-перевізник» (FCA).

«F»-терміни вимагають від продавця доставки товару для перевезення відповідно до вказівок покупця.

FCA (Free Carrier) – «франко-перевізник». Ця умова означає, що продавець виконав свої зобов'язання щодо поставки товару в момент передавання очищеного для експорту товару перевізнику, якого вказав покупець, у названому місці або пункті. Якщо цей пункт у контракті точно не вказаний, продавець може на власний розсуд вибрати пункт передавання товару перевізникові в межах обумовленого в контракті району. У ряді випадків (при транспортуванні залізницею або повітряним транспортом) договір з перевізником укладається продавцем, але робить він це за рахунок покупця і на його ризик. Ця умова поставки може застосовуватись за будь-яким способом поставок, включаючи змішані перевезення. Під перевізником розуміють особу, яка відповідно до договору перевезення, зобов'язується зробити або забезпечити транспортування товару залізницею, автотранспортом, повітряним транспортом, морем або внутрішніми водними шляхами, або змішані перевезення. Якщо відповідно до інструкцій покупця продавець повинен передати товар особі, яка не є перевізником, то вважається, що продавець виконав свої зобов'язання на момент, коли товар перейшов на відповідне зберігання до цієї особи.

FAS (Free Alongside Ship) – «вільно вздовж борту судна». За цих умов поставки продавець виконує свої зобов'язання щодо доставки товару в момент, коли товари розміщені «вздовж судна», тобто на причалі або на баржах-ліхтерах у вказаному порту відвантаження. З цього моменту всі витрати і ризики пошкодження товару бере на себе покупець. Покупець також повинен забезпечити митне очищення товару в країні експортера. Відповідно ця умова поставок не повинна застосовуватись, коли покупець з об'єктивних причин не може забезпечити виконання формальностей, пов'язаних з експортом товару.

FOB (Free On Board) – «вільно на борту судна». Умова поставки FOB означає, що продавець виконав свої зобов'язання щодо поставки товару в момент, коли останній перетнув борт судна в узгодженому сторонами порту відвантаження. Таким чином, ризик втрати або пошкодження товару переходить від продавця до покупця саме в цей момент. При відвантаженні на умовах FOB продавець повинен забезпечити очищення товару для експорту. У випадках, коли перетинання товаром борту судна не має великого значення (наприклад, у разі перевезень на суднах-ролкерах або при контейнерних перевезеннях), застосовується умова поставки FCA.

«С»-терміни вимагають від продавця укласти договір перевезення на звичайних умовах за свій власний рахунок. Тому пункт, до якого він повинен оплачувати транспортні витрати, обов'язково має бути зазначений після відповідного «С»-терміна.

CFR (Cost and Freight) – «*вартість і фрахт*». У цьому разі продавець оплачує всі витрати, пов'язані з транспортуванням вантажу в зазначений пункт призначення. Водночас ризик втрати або пошкодження товару переходить з продавця на покупця в момент перетинання вантажу борту судна. Покупець бере на себе також інші додаткові витрати, які можуть виникнути вже після навантаження товару на судно. Продавець, однак, повинен забезпечити вільний вивіз вантажу зі своєї країни (сплатити всі митні збори).

CIF (Cost, Insurance and Freight) – «*вартість, страхування і фрахт*». За всіма ознаками CIF аналогічне CFR. Відмінність полягає лише в тому, що продавець повинен застрахувати вантаж від ризику пошкодження або втрати в процесі транспортування. Продавець укладає договір зі страхувальником і сплачує йому страхову премію. Однак при укладенні договору за умовами CIF покупець повинен виходити з того, що продавець забезпечить мінімально можливе страхування товару. Продавець також повинен забезпечити митне очищення товару для експорту.

CPT (Carriage and Insurance Paid To) – «*перевезення оплачене до*». На умовах CPT продавець оплачує вартість перевезення вантажу в зазначений пункт призначення. Ризик втрати або пошкодження товару так само, як і всі додаткові витрати, що виникають після передання товару перевізникові, переходять до покупця в момент прийняття вантажу перевізником. При цьому під перевізником розуміють особу, яка згідно з договором перевезення бере зобов'язання здійснити або забезпечити транспортування товару залізницею, автотранспортом, морем, повітряним транспортом або внутрішніми водними шляхами або ж шляхом змішаного перевезення. Якщо для транспортування вантажу використовувались кілька перевізників, ризики переходять з продавця на покупця при передаванні товару першому перевізникові. Продавець, однак, повинен забезпечити очищення товару для експорту.

CIP (Carriage and Insurance Paid To) – «*Фрахт/перевезення і страхування оплачені до*». Даний термін інкотермс, означає, що продавець доставить товар названому ним перевізнику. Крім цього, продавець зобов'язаний оплатити витрати, пов'язані з перевезенням товару до названого пункту призначення. Це означає, що покупець бере на себе всі ризики і будь-які додаткові витрати після доставки в такий спосіб товару. Однак, за умовами CIP на продавця також покладається обов'язок по забезпеченню страхування від ризиків втрати й ушкодження товару під час перевезення на користь покупця. Отже, продавець укладає договір страхування й оплачує страхові внески. Покупець повинний брати до уваги, що відповідно до умов терміна CIP від продавця потрібно забезпечення страхування з мінімальним покриттям. У випадку здійснення перевезення в пункт призначення декількома перевізниками, перехід ризику відбудеться в момент передачі товару в піклування першого перевізника. За умовами терміна CIP на продавця покладається обов'язок по митному очищенню товару для експорту.

«D»-терміни відмінні за своєю природою від «С»-термінів, тому що відповідно до «D»-термінів продавець відповідає за прибуття товару в узгоджене місце чи пункт призначення на кордоні чи то всередині країни

імпорту. Продавець зобов'язаний нести всі ризики й витрати щодо доставки товару до цього місця (пункту). Таким чином, «D»-терміни позначають договори прибуття, в той час як «C»-терміни вказують на договори відвантаження (відправлення).

DAT (Delivered At Terminal) – «постачання на терміналі» означає, що продавець виконав свої зобов'язання тоді, коли товар, випущений в митному режимі експорту, доставлений ним в погоджений термінал вказаного місця призначення. Під терміном «термінал» розуміють будь-яке місце, в тому числі авіа/авто/залізничний карго термінал, причал, склад тощо. Умова DAT покладає на продавця обов'язок нести усі витрати і ризики щодо транспортування товару і його розвантаження на терміналі, включаючи (де це знадобиться) будь-які експортні збори з країни призначення. Під словом «збори» тут мається на увазі відповідальність і ризики з проведення митного очищення, а також за сплату митних формальностей, митних зборів, податків та інших зборів.

DAP (Delivered At Point) – «постачання в пункті» означає, що продавець виконав своє зобов'язання щодо поставки, коли він надав покупцеві товар, готовий до розвантаження з транспортного засобу, що прибув в погоджене місце призначення. DAP покладає на продавця обов'язок по експортному митному очищенню товару.

DDP (Delivered Duty Paid) – «постачання з оплатою мита» означає, що продавець зобов'язаний нести усі витрати і ризики, пов'язані з транспортуванням товару, включаючи (де це знадобиться) будь-які імпорتنі збори в країні призначення. DDP не може застосовуватися, якщо продавець прямо або побічно не може забезпечити отримання імпоротної ліцензії. Якщо сторони погодилися про виключення із зобов'язань продавця деяких з витрат, що підлягають оплаті при імпорті (таких, як ПДВ), це повинно бути чітко визначено в контракті купівлі-продажу. Тоді як термін EXW покладає на продавця мінімальні обов'язки, термін DDP припускає максимальні обов'язки продавця.

Серед усіх розглянутих базисних умов сторони зовнішньоторговельних операцій віддають перевагу умовам FOB і CIF. У міжнародній торгівлі під «ціною FOB» розуміється експортна ціна товару, а під «ціною CIF» – імпортна ціна. Для продавця вигідне постачання товару на цих умовах, оскільки ризик випадкової загибелі або ушкодження товару з моменту навантаження товару на судно й одержання коносаменту переходить на покупця. Крім того, уклавши контракт на умовах CIF, продавець має право зафрахтувати судно за своїм розсудом. Це дає йому можливість дістати додатковий прибуток за рахунок різниці між вартістю фрахту, закладеної в ціні, і фактично виплаченої судовласнику, а також за рахунок використання зафрахтованого тоннажу для перевезення зворотним рейсом своїх імпортних вантажів.

Тема 4 Загальнодержавні податки у сфері зовнішньоекономічної діяльності

План

1. Види та функції податків у сфері зовнішньоекономічної діяльності.
2. Сутність та порядок нарахування акцизного збору в сфері зовнішньоекономічної діяльності.
3. Порядок нарахування податку на додану вартість при імпорті та відшкодування податку на додану вартість при експорті.

4.1 Види та функції податків у сфері зовнішньоекономічної діяльності

Податки являють собою обов'язкові платежі, які стягуються державою з населення, організацій, установ, підприємств у законодавчому порядку. Сукупність принципів, форм, методів та інституційних структур (органів податкової служби, за допомогою яких здійснюється стягнення податків, зборів державою з резидентів та нерезидентів) утворюють податкову систему.

В Україні в межах загальної системи оподаткування діє підсистема *оподаткування зовнішньоекономічної діяльності*, основними принципами якої є наступне:

- ставки податків для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності встановлює та відміняє лише Верховна Рада України;
- рівень ставок податків для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності встановлюється виходячи з необхідності досягнення самоопукності та самофінансування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також досягнення бездефіцитності бюджету України;
- стабільність оподаткування для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, яка гарантується державою на термін не менше 5 років;
- ставки податків є офіційними для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності і визначаються по товарній ознаці при експорті (імпорті) товарів;
- ставки податків для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності повинні стимулювати експорт готової продукції, а не сировини.

Українське законодавство передбачає наступні *види митних платежів*:

- митний збір (за перебування товарів та інших предметів під митним контролем; за митне оформлення товарів та інших предметів у зонах митного контролю на територіях та у приміщеннях підприємств, що зберігають такі товари та інші предмети, чи поза робочим часом, установленим митницею; за митне оформлення товарів та інших предметів; за митне оформлення товарів відповідно до режиму тимчасового ввезення (вивезення) або режиму митного складу; додатковий митний збір за митне оформлення нафтопродуктів, що імпортуються на митну територію України й підлягають обкладенню митним збором);
- ввізне мито (мити на товари, що ввозяться на територію України суб'єктами підприємницької діяльності; мито на нафтопродукти, які підлягають обкладенню акцизним збором, транспортні засоби, які підлягають обкладенню акцизним збором та шини до них, які раніше згідно законодавства обкладалися

акцизним збором, що ввозяться на територію України суб'єктами підприємницької діяльності);

- антидемпінгове мито на товари, що ввозяться на територію (вивозяться з території) України суб'єктами підприємницької діяльності;

- вивізне мито на товари, що вивозяться з території України суб'єктами підприємницької діяльності;

- акцизний збір (акцизний збір з товарів, увезених на територію України суб'єктами підприємницької діяльності; акцизний збір з транспортних засобів та нафтопродуктів, увезених на територію України суб'єктами підприємницької діяльності);

- податок на додану вартість з товарів, увезених на територію України суб'єктами підприємницької діяльності;

- єдиний збір, що справляється в пунктах пропуску через державний кордон України.

Основними *функціями податків* у зовнішньоекономічній діяльності є фіскальна (податки є джерелом наповнення бюджету країни), стимулююча (їх раціональна система сприяє розвитку національного виробництва), регулятивна (завдяки розподілу ставок, податки формують обсяг та структуру експорту, імпорту, споживання).

4.2 Сутність та порядок нарахування акцизного збору в сфері зовнішньоекономічної діяльності

Акцизний податок – це непрямий податок на споживання підакцизних товарів (продукції), що включається до ціни таких товарів (продукції).

До підакцизних товарів належать:

- спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво;
- тютюнові вироби, тютюн та промислові замітники тютюну;
- нафтопродукти, скраплений газ;
- автомобілі легкові, кузови до них, причеи та напівпричеи, мотоцикли.

При ввезенні на митну територію України товарів акцизний податок сплачується у національній валюті України. При визначенні бази оподаткування перерахунок іноземної валюти в національну валюту України здійснюється за офіційним курсом гривні до іноземної валюти, встановленим Національним банком України, що діє на дату подання до митного органу митної декларації до митного оформлення. Перерахування відповідних сум коштів на депозитні рахунки, відкриті на ім'я митних органів в органах Державної казначейської служби України, здійснюється платником податку або особою, уповноваженою на декларування на підставі договору, до або на момент оформлення попередньої митної декларації на підакцизні товари в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Перерахування вважається здійсненим з моменту надходження коштів на депозитні рахунки, відкриті на ім'я митних органів в органах Державної казначейської служби України, крім випадків сплати акцизного податку безпосередньо до Державного

бюджету України при придбанні марок акцизного податку. Датою виникнення податкових зобов'язань у разі ввезення підакцизних товарів (продукції) на митну територію України є дата подання митному органу митної декларації для митного оформлення або дата нарахування такого податкового зобов'язання митним органом у визначених законодавством випадках.

У разі ввезення маркованої підакцизної продукції на митну територію України податок сплачується під час придбання марок акцизного податку з доплатою (у разі потреби) на день подання митної декларації.

Контроль за правильністю обчислення і своєчасністю сплати до бюджету податку з підакцизних товарів (продукції), що ввозяться на митну територію України, під час митного оформлення здійснюється митними органами, крім випадків ввезення маркованої підакцизної продукції, контроль за правильністю обчислення, повнотою і своєчасністю сплати до бюджету якої покладається на органи державної податкової служби. Контроль за наявністю марок акцизного податку на пляшках (упаковках) алкогольних напоїв і на пачках (упаковках) тютюнових виробів під час ввезення таких товарів на митну територію України здійснюють митні органи.

Платники податку – це:

- особа – суб'єкт господарювання, яка ввозить підакцизні товари (продукцію) на митну територію України;
- особа, на яку покладається дотримання вимог митних режимів, що передбачають звільнення від оподаткування, у разі порушення таких вимог;
- особа, на яку при здійсненні операцій з підакцизними товарами (продукцією), які не підлягають оподаткуванню або звільнюються від оподаткування, покладається виконання умов щодо цільового використання підакцизних товарів (продукції) в разі порушення таких умов.

Об'єктами оподаткування є операції:

- ввезення підакцизних товарів (продукції) на митну територію України;
- реалізації конфіскованих підакцизних товарів (продукції), підакцизних товарів (продукції), визнаних безхазяйними, підакцизних товарів (продукції), за якими не звернувся власник до кінця строку зберігання, та підакцизних товарів (продукції), що за правом успадкування чи на інших законних підставах переходять у власність держави;
- реалізації або передачі у володіння, користування чи розпорядження підакцизних товарів (продукції), що були ввезені на митну територію України зі звільненням від оподаткування до закінчення строку, визначеного законодавством.

4.3 Порядок нарахування податку на додану вартість при імпорті та відшкодування податку на додану вартість при експорті

Податок на додану вартість (далі – ПДВ) – це непрямий податок, включений у ціну товару, що являє собою частину приросту вартості, що створюється на всіх стадіях виробництва і надання послуг, або після митного оформлення. Об'єктом оподаткування ПДВ виступають операції по ввезенню

(пересиланню) товарів на митну територію України та отримання робіт (послуг), які надаються нерезидентами для їх використання (споживання) на митній території України, в тому числі операції по ввезенню (пересилці) майна за договорами оренди (лізингу), застави та іпотеки. В окремих випадках ПДВ можуть оподатковуватися товари, що вивозяться для подальшого споживання за межами митної території України.

Відповідно до Податкового кодексу *товари, що ввозяться на територію України* оподатковуються за базовою ставкою ПДВ, яка становить 20 %. Виключення становлять дві групи товарів (розмір ставки податку для них становить 7 % від бази оподаткування):

- постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, а також медичних виробів, які внесені до Державного реєстру медичної техніки та виробів медичного призначення або відповідають вимогам відповідних технічних регламентів, що підтверджується документом про відповідність, та дозволені для надання на ринку та/або введення в експлуатацію і застосування в Україні;

- постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, дозволених для застосування у межах клінічних випробувань, дозвіл на проведення яких надано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

За нульовою ставкою оподатковуються операції з *вивезення товарів за межі митної території України*: у митних режимах експорту, реекспорту (тільки, якщо товари визнані помилково ввезеними на митну територію України або були поміщені у режим реекспорту у зв'язку з невиконанням нерезидентом умов договору та вивозяться протягом шести місяців з дати поміщення їх у митний режим імпорту), безмитної торгівлі, вільної митної зони.

Датою виникнення податкових зобов'язань при ввезенні товарів є дата оформлення ввізної митної декларації із зазначенням у ній суми ПДВ, що підлягає сплаті.

Платники податку – це:

- особи, у яких обсяг оподатковуваних операцій за продаж товарів (робіт, послуг) протягом будь-якого періоду з останніх дванадцяти календарних місяців перевищував 3 600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- особи, які ввозять товари на митну територію України для їх використання на території України (виняток складають фізичні особи, що ввозять товари в обсягах, що не підлягають оподаткуванню);

- особи, які здійснюють на території України підприємницьку діяльність торгівлею за наявні грошові кошти або роблять послуги з транзиту пасажирів або вантажів через митну територію України тощо.

Базою оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України, є договірна (контрактна) вартість, але не нижче митної вартості цих товарів, визначеної відповідно до розділу III Митного кодексу України, з урахуванням мита та акцизного податку, що підлягають сплаті і включаються до ціни товарів.

При визначенні бази оподаткування для товарів, що ввозяться на митну територію України, перерахунок іноземної валюти у валюту України здійснюється за офіційним курсом валюти України до цієї іноземної валюти, встановленим Національним банком України, що діє на день подання митної декларації для митного оформлення. У разі якщо митна декларація не подавалась, перерахунок іноземної валюти у валюту України здійснюється за офіційним курсом валюти України до цієї іноземної валюти, встановленим Національним банком України, що діяв на день визначення податкових зобов'язань.

Для послуг, які постачаються нерезидентами на митній території України, базою оподаткування є договірна (контрактна) вартість таких послуг з урахуванням податків та зборів, за винятком податку на додану вартість, що включаються до ціни постачання відповідно до законодавства. Визначена вартість перераховується в національну валюту за валютним (обмінним) курсом Національного банку України на дату виникнення податкових зобов'язань. У разі отримання послуг від нерезидентів без їх оплати база оподаткування визначається, виходячи із звичайних цін на такі послуги без урахування податку.

У разі ввезення товарів на митну територію України залежно від митного режиму, у який розміщуються ці товари, оподаткування здійснюється у такому порядку:

- митних режимах імпорту та реімпорту податок сплачується у повному обсязі;
- митних режимах транзиту та відмови на користь держави податок не сплачується;
- митних режимах митного складу, знищення або руйнування, магазину безмитної торгівлі застосовується повне умовне звільнення від оподаткування;
- у митних режимах тимчасового ввезення (вивезення) застосовується умовне звільнення від оподаткування.

Контроль за правильністю обчислення та своєчасністю сплати ПДВ при митному оформленні товарів, що імпортуються в Україну, покладено на митні органи. ПДВ сплачується одночасно із сплатою мита та митних зборів. Імпорттери перераховують суми ПДВ на спеціальні рахунки митних органів, крім випадку, коли як платіж застосовується вексельна форма розрахунку. Митні органи в свою чергу перераховують сплачений ПДВ на рахунок Державної митної служби України після повного оформлення вантажної митної декларації. В свою чергу Державна митна служба України перераховує податок до Державного бюджету у триденний термін після повного оформлення митної декларації.

Операції, пов'язані з експортом товарів, відображаються в Податковій декларації тільки в тому випадку, коли товари фактично вивезені з митної території України, що підтверджено митною декларацією, а суми авансів, отриманих за товари, що підлягають експорту, у декларації з ПДВ не відображаються. Тобто, підприємство отримує право на відшкодування сум ПДВ з бюджету протягом наступного місяця, що настає після подання декларації, і тільки тоді, коли здійснений експорт товарів. Дата виникнення податкових зобов'язань експорту робіт (послуг) визначається по першій події: або по даті зарахування коштів від замовника робіт (послуг) на банківський рахунок платника податків, або по даті оформлення документа, що засвідчує факт виконання таких робіт (послуг).

При здійсненні операцій, що обкладаються ПДВ за нульовою ставкою відповідно, бюджетне відшкодування сум ПДВ здійснюється протягом місяця, що настає після подання декларації за звітний період, у якому були здійснені такі операції. Причому сума бюджетного відшкодування може бути повністю або частково зарахована в рахунок платежів по цьому податку або інших податках, зборах (обов'язкових платежах), які зараховуються до державного бюджету України. Платник податків може за рахунок суми бюджетного відшкодування оплатити лише податковий вексель, виданий ним під час розмитнення імпортованих товарів.

Декларація, подана платником податків до органів податкової служби, підлягає перевірці з метою підтвердження суми, задекларованої до відшкодування. Така перевірка складається з декількох послідовних етапів і здійснюється податковим інспектором на підставі аналізу даних податкової декларації і додатків до неї без отримання від платника податків додаткових відомостей (за винятком окремих випадків) і без виходу на місце роботи (знаходження) платника податків. За результатами такої перевірки податковий інспектор може прийняти рішення про передачу податкової декларації до відділу документарних перевірок для проведення відповідної перевірки. Причому, якщо у податковій декларації вказана сума до відшкодування перевищує 10 тис. грн, то така декларація відразу передається до відділу документарних перевірок, і відшкодування суми ПДВ з бюджету здійснюється тільки за умови проведення обов'язкової попередньої документарної перевірки платника податків й зустрічних документарних перевірок основних постачальників такого платника податків. При цьому у першу чергу перевірці підлягають суми, подані для відшкодування на розрахунковий рахунок платника, а потім суми, зараховуються в рахунок наступних платежів, а також суми податкового кредиту, що викликають підозру, незалежно від виду відшкодування.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 НЕТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 5 Нетарифні засоби регулювання, їх класифікація і характеристика

План

1. Сутність та механізм впливу нетарифних засобів регулювання на економіку країни.
2. Інструменти нетарифного регулювання.

5.1 Сутність та механізм впливу нетарифних засобів регулювання на економіку країни

Під нетарифними засобами регулювання, як правило, розуміють встановлені законодавцем обмежувально-заборонні заходи, які перешкоджають проникненню імпортованих товарів на внутрішній ринок країни з метою захисту інтересів вітчизняного виробника та споживача. Проте слід пам'ятати, що нетарифні засоби застосовуються також і до експорту, а отже, можна дати наступне визначення: нетарифні засоби регулювання – це перешкоди для переміщення товарів та інших предметів через митний кордон країни, які прямо не підвищують ціни.

Ставлення до використання нетарифних методів регулювання у світовій практиці украй суперечливе. З одного боку, ГАТТ і СОТ, яка почала функціонувати з 1995 року, офіційно ставлять завдання максимально можливого скасування таких заходів та переходу до регулювання зовнішньої торгівлі винятково тарифними методами. З другого – усі країни світу, включаючи ті, які входили до ГАТТ з дня підписання та які стали членами СОТ з початку її діяльності, використовують різноманітні форми нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі. Деякі нетарифні заходи не можуть бути усунені, позаяк є проекцією заходів внутрішньої економічної політики на торгово-економічні відносини з іншими країнами. Нарешті є і узаконені міжнародною торговою системою заходи нетарифного регулювання, як-то: захисні, що мають за мету в установленому порядку запобігти або пом'якшити шкоду, яку завдає національній економіці різке зростання імпорту іноземних товарів, а також заходи, спрямовані на припинення недобросовісної конкуренції з боку іноземних експортерів. Позаяк у системі ГАТТ/СОТ як ідеальну модель розглядають регулювання зовнішньої торгівлі винятково за допомогою тарифних заходів, усі решта об'єднують під загальною назвою нетарифних.

На сьогодні нетарифні бар'єри представляють собою найбільш ефективну зброю дискримінації та блокування доступу до ринків збуту, оскільки мають наступні переваги:

- проста процедура їх застосування (встановлення більшої частини нетарифних обмежень відбувається нормативними актами органів виконавчої влади);
- висока ефективність та оперативність застосування;
- відсутність необхідності узгоджувати застосування більшості нетарифних засобів з іншими державами.

5.2 Інструменти нетарифного регулювання

Нетарифні засоби регулювання включають понад 800 протекціоністських прийомів як адміністративного, так і фінансового характеру. Їх можна згрупувати таким чином: заборона експорту чи імпорту (ембарго), кількісні обмеження (квотування, ліцензування, «добровільні» обмеження експорту), прихований протекціонізм (державні закупки, вимоги про обов'язкове використання місцевих компонентів, технічні бар'єри, антидемпінгові засоби, податки і збори на ввіз чи вивіз продукції), фінансові заходи підтримки національних експортерів (субсидії, експортне кредитування національних постачальників і так зване зв'язане кредитування імпортерів, обов'язковий імпорتنний депозит, стимулювання демпінгу при експорті та антидемпінгові процедури при імпорті).

Таблиця 5.1 – Класифікація заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності

Вид діяльності	Заходи	Група	Зміст
Імпорт	Технічні	A	Санітарні та фітосанітарні заходи
		B	Технічні бар'єри у торгівлі
		C	Передвідвантажувальна інспекція та інші формальності
	Нетехнічні	D	Групові торговельні захисні заходи
		E	Неавтоматичне ліцензування, квотування, заборонні та обмежувальні заходи (крім санітарних та фітосанітарних заходів, а також технічних бар'єрів у торгівлі)
		F	Цінові заходи контролю, включно з додатковими податками і зборами
		G	Фінансове регулювання
		H	Заходи, які впливають на конкурентоспроможність товарів
		I	Інвестиційні заходи
		J	Обмеження на розповсюдження товарів
		K	Обмеження на післяпродажні послуги
		L	Субсидії (за виключенням експортних)
		M	Обмеження щодо державних закупівель
		N	Інтелектуальна власність
		O	Країна походження товару
Експорт	—	P	Експортні заходи

Під адміністративними методами регулювання зовнішньоекономічної діяльності розуміють систему державних правил, нормативів, заборон, за допомогою яких країна здійснює безпосередній вплив на суб'єктів

зовнішньоекономічної діяльності, регламентує їхню діяльність в інтересах суспільства. Як правило, ці методи домінують при функціонуванні централізовано-планової моделі господарювання.

Економічні методи регулювання базуються на використанні економічного інструментарію митної політики – митний тариф, податки, митні збори та інші види платежів. Використовуючи такий інструментарій, держава впливає на інтереси суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, відповідно і на їхню поведінку, зберігаючи за ними повну оперативну самостійність, яка відповідає природі ринкових відносин.

Під час роботи XIII сесії ЮНКТАД 2012 року було обґрунтовано потребу у вивченні нетарифних заходів регулювання торгівлі та поставлено завдання знизити і ліквідувати довільні та невинновдані нетарифні бар'єри з метою реальної лібералізації торгівлі. З огляду на це акцентовано увагу на нагальній потребі підвищення прозорості стосовно використання різних видів нетарифних заходів щодо регулювання торгівлі, а також їх впливу на міжнародну торгівлю. За результатами роботи сесії Міжвідомча група ЮНКТАД створила нову класифікацію нетарифних заходів регулювання зовнішньоекономічної діяльності в торгівлі, що складається з 16 груп (див. табл. 5.1). Кожна група також може мати поділ від одного до трьох рівнів, відповідаючи логіці побудови Гармонізованої системи опису та кодування товарів.

Тема 6 Кількісні обмеження зовнішньоекономічної діяльності

План

1. Сутність та класифікація квот.
2. Ліцензування. Види та способи розподілу ліцензій.

6.1 Сутність та класифікація квот

Кількісні обмеження – це адміністративна форма нетарифного державного регулювання торговельного обороту, що визначає кількість та номенклатуру товарів, дозволених для експорту або імпорту. Кількісні обмеження можуть застосовуватися за рішенням уряду однієї країни або на основі міжнародних угод які координують торгівлю певними групами товарів.

Одним із інструментів кількісних обмежень є *квотування* – кількісне лімітування розміру імпорту/експорту за допомогою різноманітних процентних або вартісних обмежень (квот). За вітчизняним законодавством, експортна (імпортна) квота – це граничний обсяг певної категорії товарів, який дозволено експортувати з території України (імпортувати на територію України) протягом встановленого строку та який визначається у натуральних чи вартісних одиницях. В Україні застосовуються наступні види квот:

- глобальні квоти – встановлюються по товару без зазначення конкретних країн (груп країн), куди товар експортується або з яких він імпортується;

- групові квоти – встановлюються по товару з визначенням групи країн, куди товар експортується або з яких він імпортується;
- індивідуальні квоти – встановлюються по товару з визначенням конкретної країни, куди товар може експортуватись або з якої він може імпортуватись;
- спеціальні квоти – граничний обсяг імпорту в Україну певного товару, що є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів, який дозволено імпортувати в Україну протягом встановленого строку та який визначається в натуральних та/або вартісних одиницях виміру.

6.2 Ліцензування. Види та способи розподілу ліцензій

Іншим інструментом кількісних обмежень є *ліцензування* – комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання дозволу на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів. Експортна (імпортна) ліцензія – це належним чином оформлене право на експорт (імпорт) протягом встановленого строку певних товарів або валютних коштів з метою інвестицій та кредитування. В Україні існують наступні види ліцензій:

- спеціальна ліцензія – належним чином оформлене право на імпорт в Україну протягом встановленого строку певного товару, який є об'єктом спеціального розслідування та/або спеціальних заходів;
- відкрита (індивідуальна) ліцензія – дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду часу (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу;
- генеральна ліцензія – відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції по певному товару та/або з певною країною (групою країн) протягом періоду дії режиму ліцензування по цьому товару;
- разова (індивідуальна) ліцензія – разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період не менший, ніж той, що є необхідним для здійснення експортної (імпортної) операції.

Ліцензування експорту (імпорту) товарів здійснюється у формі автоматичного або неавтоматичного ліцензування. Автоматичне ліцензування стосується експорту (імпорту) тих товарів, щодо яких не встановлюються кількісні або інші обмеження). Неавтоматичне ліцензування – експорту (імпорту) товарів, щодо яких встановлюються певні кількісні або інші обмеження.

В Україні ліцензування експорту товарів запроваджується в разі:

- значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку, що мають вагомe значення для життєдіяльності в Україні, особливо сільськогосподарської продукції, продуктів рибальства, продукції харчової промисловості та промислових товарів широкого вжитку першої необхідності або інших товарів. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується

до моменту відновлення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку;

- необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;

- експорту золота та срібла, крім банківських металів;

- необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника в разі обмеження експорту вітчизняних матеріалів, необхідних для забезпечення достатньою кількістю таких матеріалів

- вітчизняної переробної промисловості протягом періодів, коли внутрішня ціна на такі матеріали тримається на рівні, нижчому за світову ціну, за умови впровадження Кабінетом Міністрів України плану стабілізації та за умови, що такі обмеження не повинні призводити до зростання експорту товарів такої галузі вітчизняної промисловості. Такі заходи застосовуються виключно на недискримінаційній основі;

- необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;

- необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України.

Ліцензування імпорту товарів запроваджується в Україні в разі:

- різкого погіршення стану платіжного балансу та зовнішніх платежів (якщо інші заходи є неефективними);

- різкого скорочення або мінімального розміру золотовалютних резервів;

- необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки;

- імпорту золота та срібла, крім банківських металів;

- необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника у випадках зростання імпорту в Україну, що завдає значної шкоди або загрожує завданням значної шкоди національному товаровиробнику подібного або безпосередньо конкуруючого товару. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується на строк, який дає змогу не допустити завдання значної шкоди або компенсувати завдану значну шкоду національному товаровиробнику і дає йому можливість відновити його прибутковість;

- необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав;

- необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України;

- необхідності застосування заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань.

Рішення про застосування режиму ліцензування експорту (імпорту)

товарів приймається Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики з визначенням переліку конкретних товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню та періоду дії ліцензування щодо кожного товару. У разі застосування захисних заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника рішення про запровадження режиму ліцензування приймається Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі згідно із законодавством.

Стосовно кожного виду товару може встановлюватися лише один вид ліцензії. Ліцензії видаються центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики, а також у межах наданих ним повноважень – відповідним республіканським органом Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій.

Іще одним прикладом нетарифних засобів регулювання є «добровільні» обмеження експорту, коли експортери обмежують обсяги поставок у зв'язку з небезпекою застосування більш серйозних санкцій.

Тема 7 Фінансові засоби нетарифного регулювання та інструменти прихованого протекціонізму

План

1. Інструменти прихованого протекціонізму.
2. Фінансові засоби нетарифного регулювання.

7.1 Інструменти прихованого протекціонізму

До інструментів прихованого протекціонізму відносяться державні закупки, вимоги про обов'язкове використання місцевих компонентів, технічні бар'єри, антидемпінгові засоби, а також податки і збори на ввіз чи вивіз продукції.

Державні закупки – це метод торговельної політики, який вимагає від державних органів та підприємств купувати визначені товари лише у вітчизняних виробників, незважаючи на те, що ці товари можуть бути дорожчі за імпортні. Використання політики державних закупівель дискримінує іноземних постачальників, оскільки зменшує їхню ринкову нішу, гарантуючи реалізацію національних товарів. Негативним наслідком реалізації такої політики є збільшення урядових витрат, які лягають тягарем на платників податків.

Вимоги про вміст місцевих компонентів – це метод прихованої торгової політики держави, що полягає у законодавчому встановленні частки кінцевого продукту, яка повинна вироблятися місцевими виробниками, у випадку реалізації на внутрішньому ринку. Як правило цей метод використовують уряди країн, що розвиваються, щоб замінити імпорт внутрішнім виробництвом. Але іноді його застосовують і розвинуті країни, щоб уникнути переміщення

виробництва в країні, що розвиваються, з більш дешевою робочою силою і зберегти в необхідний рівень зайнятості.

Технічні бар'єри – це усі державні заходи контролю та обмежень, що пов'язані з вимогами до технічних параметрів товару, які можуть бути використані як засіб обмеження доступу тих чи інших товарів на внутрішній ринок країни. Технічні бар'єри різноманітні за своєю природою та формами прояву. Вони можуть встановлюватись у вигляді стандартів, технічних норм і правил, вимог до безпеки товарів, вимог до упакування, маркування та інших технічних характеристик продукції. Причиною виникнення технічних бар'єрів у регулюванні зовнішньоекономічних операцій стало існування різниці між національними стандартами якості, системами виміру, вимогами технічної безпеки, санітарно-ветеринарними нормами, правилами маркування та пакування товарів. Серед технічних бар'єрів виділяють декілька специфічних областей – санітарні, ветеринарні, фітосанітарні норми та правила. Ці сфери регулювання пов'язані не тільки зі стандартами на ті чи інші товари, а й із забезпеченням безпеки населення, сільськогосподарських тварин та рослин.

Антидемпінгові заходи – це судові та адміністративні тяжби, претензії, які пред'являють національні підприємці іноземним постачальникам, звинувачуючи їх у продажу товарів по занижених цінах (нижче «нормальних» цін), що може нанести шкоду місцевим виробникам. Антидемпінгові заходи часто використовуються країною-імпортером для здійснення тиску на експортерів з метою захисту свого ринку. Антидемпінгові санкції можуть бути різними: антидемпінгові мита, зниження квоти експортеру тощо.

Внутрішні податки і збори спрямовані на підвищення ціни реалізації імпортного товару з метою втрати його конкурентоспроможності. Вживати даний захід можуть як центральні, так і місцеві органи державної влади. Податки можуть бути прямими (податок на промисел, податок на продаж імпортних товарів) або непрямими (податок на додану вартість, акцизний збір, збори за митне оформлення, портові збори). Внутрішні податки і збори відіграють дискримінаційну роль тільки в тому разі, якщо вони накладаються виключно на імпортні товари, тобто стосовно національних товарів діє зовсім інша система оподаткування.

7.2 Фінансові засоби нетарифного регулювання

До фінансових засобів нетарифного регулювання відносяться субсидії, експортне кредитування національних постачальників, попередні імпортні депозити, стимулювання демпінгу при експорті.

Субсидія – фінансова чи інша економічна підтримка у будь-якій формі, яка здійснюється урядом країн-учасниць зовнішньоторговельних операцій, і яка може надаватись індивідуально, окремій галузі, окремому регіону або невизначеній групі осіб (фізичних чи юридичних) автоматично на основі об'єктивних критеріїв.

За механізмом здійснення підтримки розрізняють такі види субсидій:

- прямі субсидії (заборонені СОТ) – безпосередні виплати експортеру або виробнику, обумовлені фактом здійснення експортної операції або виробництва товару;
- непрямі субсидії – надання експортерам пільгового кредитування, податкових пільг, повернення попередньо оплачених мит, пільгового страхування тощо;
- перехресні субсидії – надання допомоги одній галузі або сектору економіки за рахунок іншої галузі або сектору, використовуючи заходи державного регулювання, найчастіше – шляхом перерозподілу коштів між галузями через механізм цін.

За об'єктом субсидування виділяють внутрішні субсидії (є найбільш прихованими, оскільки їх отримують виробники, що на внутрішньому ринку конкурують з імпортом) та експортні субсидії (бюджетні виплати національним експортерам).

Експортне кредитування передбачає фінансове стимулювання державного розвитку експорту національними виробниками в таких формах:

- надання кредитів національним експортерам у державних банках під ставку відсотка, нижчу за ринкову;
- зв'язаний кредит іноземним імпортерам за умови дотримання ними зобов'язань придбати товари лише у фірм країни, яка їм такий кредит надала;
- страхування експортних ризиків національних експортерів, які включають комерційні ризики (неспроможність імпортера оплатити поставку) та політичні ризики (непередбачувані дії уряду, які не дозволяють імпортеру виконати свої зобов'язання перед експортером).

Попередні імпортні депозити – внесення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на безпроцентні рахунки у банках, які обслуговують їх на території України, на період від моменту набрання договорами (контрактами), що ними укладаються, юридичної сили до моменту проходження товарами, що поставляються згідно із зазначеними договорами (контрактами), через митний кордон України або передачі товарів іноземними суб'єктами господарської діяльності на території України, грошових коштів у валюті договору (контракту) в сумі, визначеній у встановлених процентах до вартості відповідного договору (контракту).

Демпінг – ввезення на митну територію країни імпорту товару за ціною, нижчою від порівнянної ціни на подібний товар у країні експорту, яке заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару. Незважаючи на те, що демпінг приносить країні-імпортеру певну вигоду за рахунок поліпшення умов торгівлі, уряди країн вважають усі види демпінгу іноземних виробників формами несумлінної конкуренції. Саме тому демпінг заборонений як міжнародними правилами СОТ, так і національним законодавством багатьох країн.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 8 Валюта, валютний курс, валютні цінності

План

1. Валюта: сутність та класифікація.
2. Валютний курс. Еволюція світової валютної системи.
3. Валютні ринки та валютні операції.
4. Порядок придбання і використання валюти. Система валютного контролю.
5. Українська міжбанківська валютна біржа та її функції.

8.1 Валюта: сутність та класифікація

Валюта (currency) – це грошові знаки держав, що застосовуються в розрахунках (від італ. *valuta* – цінність, вартість). Класифікувати валюту можна за декількома критеріями. Основним із них є емітентна належність валюти. За цим критерієм розрізняють національну, іноземну та колективну валюти.

Національна валюта (валюта України) – це грошові знаки у вигляді банкнот, казначейських білетів, монет і в інших формах, що перебувають у обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають у обігу, кошти на рахунках, у внесках у банківських та інших фінансових установах на території України. Валюта України є єдиним законним засобом платежу на території України, який приймається без обмежень для оплати будь-яких вимог і зобов'язань.

Із здобуттям Україною незалежності надзвичайно важливим було створення національної грошової системи. Уже 10 січня 1992 року Національний банк ввів в обіг купони багаторазового використання. Правову підтримку купонокарбованці отримали 20 березня 1991 року з прийняттям Закону України «Про банки і банківську діяльність». Деякий час одночасно в обігу перебували і радянські рублі, і купонокарбованці. А з 12 листопада 1992 року єдиним засобом платежу України у готівковому і безготівковому обігу став український карбованець.

З 2 по 16 вересня 1996 року в Україні відбулася грошова реформа, у наслідок якої національною валютою стала гривня: символ – ₴, літерний код – UAH, цифровий код – 980, скорочене позначення – грн (без крапки на кінці). Національний банк України ввів банкноти номіналом 1, 2, 5, 10, 20, 50 і 100 гривень. Робота над гривнею була розпочата ще 1992 року. Перші банкноти за дизайном художників Василя Лопати і Бориса Максимова надруковані у Канаді та Великобританії. Для назви розмінної монети пропонували назви «сотий», «резана», але зрештою надали перевагу «копійці». Спершу вона карбувалася на Луганському верстатобудівному заводі та частково на монетному дворі Італії. Випущено номінали вартістю 1, 2, 5, 10, 25 і 50 копійок. З 1994 року в Україні відкрито Банкнотну фабрику, у квітні 1998 року

засновано Монетний двір. Тепер українська гривня друкується за найсучаснішими світовими технологіями, а віднедавна – з використанням українського льону. Сьогодні в обігу перебувають монети номіналом 1, 2, 5, 10, 25, 50 копійок, 1, 2 гривні та банкноти номіналом 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200 і 500 гривень.

Іноземна валюта – іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають у обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають у обігу, кошти в грошових одиницях іноземних держав і міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, що перебувають на рахунках або вносяться до банківських та інших фінансових установ за межами України.

Колективна валюта – спеціальні міжнародні грошові одиниці, які функціонують на інтернаціональних (світових) та регіональних засадах, емісія яких здійснюється міжурядовими валютно кредитними організаціями. Наприклад, спеціальні права запозичення – валютна одиниця МВФ, євро (грошова одиниця 19 країн Західної та Східної Європи).

За режимом використання валюти поділяються на конвертовані та неконвертовані.

Неконвертовані валюти неможливо вільно обміняти на іноземні валюти за ринковим курсом, їх ввезення та вивезення жорстко обмежується. Такими валютами є грошові одиниці слаборозвинутих країн або країн, які переживають глибоку і хронічну економічну і фінансову кризу. Гривня була неконвертованою валютою до 1997 року.

Конвертовані валюти вільно обмінюються на валюти інших країн за курсом, що формується у встановленому порядку, і вільно вивозяться і ввозяться через кордон. Конвертованою валюта стає не стихійно, а забезпечується державою завдяки значним зусиллям, спрямованим на досягнення товарно-грошової збалансованості, розвиток вільних товарних і валютних ринків, запровадження організаційно-правових основ валютного регулювання тощо.

У свою чергу конвертованість валюти можна також класифікувати за кількома критеріями: за повнотою конвертації (повна та часткова конвертованість), за видами суб'єктів (зовнішня та внутрішня), за характером економічних операцій, що обслуговуються конвертованою валютою (за поточними операціями, за переміщенням капіталу). Повна конвертованість означає можливість вільного обміну національної валюти на іноземну для всіх категорій власників (юридичних і фізичних осіб, резидентів і нерезидентів) та за всіма видами цілей або операцій (платежі за поточними операціями, платежі за рухом капіталу і переказами). Часткова конвертованість валюти означає, що національна валюта обмінюється на іноземну з певними обмеженнями. Якщо конвертація національної валюти дозволена тільки для нерезидентів, то вона називається зовнішньою, а якщо тільки для резидентів – внутрішньою. Якщо конвертація поширюється тільки на платежі за поточними операціями, вона

називається поточною, а якщо тільки на платежі за рухом капіталу – капітальною.

8.2 Валютний курс. Еволюція світової валютної системи

Валютним курсом називається співвідношення обміну двох грошових одиниць, тобто ціна однієї валюти, виражена в іншій валюті. Установлення курсу називається *котируванням валюти*.

У більшості країн при встановленні валютного курсу застосовується пряме котирування. Воно означає, що певна постійна сума іноземної валюти (наприклад, 1, 10, 100 одиниць) використовується для вираження змінної величини відповідної суми національної валюти. Наприклад, офіційний курс гривні станом на 15.06.2018 (табл. 8.1).

Таблиця 8.1 – Офіційний курс гривні щодо іноземних валют (станом на 15.06.2018)

Код цифровий	Код літерний	Кількість одиниць	Назва валюти	Офіційний курс
840	USD	100	Долар США	2 621,967 8
978	EUR	100	Євро	3 075,568 2
643	RUB	10	Російський рубль	4,211 9
826	GBP	100	Фунт стерлінгів	3 507,599 2

Рідше застосовується непряме котирування. Основою у цьому разі служить одиниця національної валюти, яка порівнюється з іноземною валютою.

Крос-курси становлять собою котирування двох іноземних валют, жодна з яких не є національною валютою учасника угоди, що встановлює курс.

Спільно розроблена державами та закріплена міжнародними угодами форма реалізації валютних відносин отримала назву світової валютної системи. Першою в історії світовою валютною системою була *система, заснована на золотому стандарті*. Вона сформувалася стихійно наприкінці XIX – на початку XX століття як сукупність національних валютних систем. Не існувало ніяких міжнародних норм, що регулювали валютні відносини, бо в цьому не було потреби. За золотого стандарту в основі валютного курсу лежав золотий паритет – відношення вагової кількості чистого золота, що містилося в двох грошових одиницях, які обмінювалися одна на одну. Валютний курс, як правило, не збігався з валютним паритетом, бо він залежав (і продовжує залежати) від попиту та пропозиції іноземної валюти, які визначаються станом платіжного балансу країни. Якщо платіжний баланс пасивний, попит на іноземну валюту більший, ніж її пропозиція, курс національної валюти буде нижчим за паритет. Протилежне явище виникне у випадку, коли країна має активний платіжний баланс.

В умовах золотого стандарту відхилення валютного курсу від валютного паритету не могло бути значним. Воно обмежувалося витратами, пов'язаними із транспортуванням золота за кордон з метою обміну його на необхідну валюту або здійснення прямих платежів. Це відхилення фактично не

перевищувало 1 % від паритету у кожний бік. Межі такого відхилення називаються золотими точками.

Нижча межа відхилення валютного курсу від валютного паритету дорівнювала валютному паритету мінус витрати на перевезення золота. Вона відповідала мінімальному курсу валюти і називалася нижньою золотою точкою. При зниженні курсу валюти даної країни до її нижчої точки починалось вивезення (експорт) золота. Це пояснюється тим, що попит на іноземну валюту перевищував пропозицію, і він не міг бути повністю задоволеним навіть за мінімального курсу. Частина платежів, яка відповідала незадоволеному при такому курсі попиту на іноземну валюту, могла бути здійснена золотом. Платникам за кордоном ставало вигіднішим купити у своїй країні золото за ціною паритету, вивезти його для платежів за зобов'язаннями, ніж переплачувати на купівлі іноземної валюти. Нижня золота точка називалася ще експортною.

Верхня межа відхилення валютного курсу від валютного паритету дорівнювала валютному паритету плюс витрати на перевезення золота. Вона відповідала максимальному курсу валюти і називалася верхньою золотою точкою. При підвищенні курсу валюти до верхньої золотої точки починалось ввезення (імпорт) золота до країни. У зв'язку з цим верхня золота точка називалася ще імпоротною. За цих умов валютний курс характеризувався відносною сталістю, яка гарантувалася вільним обміном банкнот на золото та можливістю вільного вивезення золота з однієї країни до іншої.

Із часом золотомонетний стандарт вступив у суперечність з новими економічними умовами. Він став протидіяти концентрації та централізації капіталу, інтересам монополій та держави, бо гальмував регулювання економіки згідно з їх інтересами. На зміну золотомонетному стандарту після Першої світової війни прийшов *механізм золотодевізного стандарту*, що базувався на золоті та провідних валютах, які конвертувалися в золото. Юридичне оформлення золотодевізного стандарту відбулось на Генуезькій конференції 1922 року. Це була друга світова валютна система. У період світової економічної кризи 1929-1933 років єдина світова валютна система розпалась на валютні блоки. Першим у 1931 році з'явився стерлінговий блок після скасування золотого стандарту у Великобританії. До його складу увійшли країни Британської імперії та інші держави. У 1933 році після скасування у США золотого стандарту було створено доларовий блок, до складу якого увійшли США, Канада, а також країни Латинської Америки. Франція, Бельгія, Нідерланди, Швейцарія, а потім Італія та Польща створили у 1933 році золотий блок. Ці країни зберегли у роки світової економічної кризи золотий стандарт. Його було скасовано лише у 1936 році.

На міжнародній валютно-фінансовій конференції країн антигітлерівської коаліції, що відбулася у липні 1944 року у м. Бреттон-Вудсі (США), були узгоджені основні принципи більш ефективного валютно-фінансового устрою, відомого як третя світова, або *Бреттон-Вудська, валютна система*. Ця угода почала діяти з грудня 1945 року після підписання її 35 країнами. Радянський Союз разом з іншими країнами антигітлерівської коаліції брав участь у

конференції, але, керуючись політичними мотивами, відмовився ратифікувати умови угоди. Відповідно до *Бреттон-Вудської угоди* було введено режим фіксованих золотих паритетів та курсів. Центральні банки були зобов'язані підтримувати курс національної валюти до долара в межах 1 % від паритету за допомогою валютної інтервенції та дисконтної політики. Якщо при цьому бракувало золотовалютних резервів, проводилася девальвація валюти.

У рамках Бреттон-Вудської системи склалася нерівність валют. Долар США зайняв привілейоване становище. Це дало змогу США покривати дефіцит платіжного балансу значною мірою внаслідок короткострокових зобов'язань американських банків перед зарубіжними державними організаціями і приватними особами. США стали боржниками. Відбувався відплив капіталу і, як наслідок, від'ємне сальдо платіжного балансу. Хронічний дефіцит платіжного балансу призвів до того, що кількість доларів за кордоном значно перевищила золотий резерв США. Виникла недовіра до долара і прагнення обмінювати долари на золото. США почали втрачати своє панівне становище у світовому виробництві і міжнародній торгівлі. Зростала роль країн, платіжні баланси яких зводилися з позитивним сальдо. У цій ситуації подолання дефіциту платіжного балансу США означало б скорочення міжнародної ліквідності, що утруднювало б міжнародні розрахунки. США постали перед вибором: понести великі витрати або змінити всі валютні правила. США зробили вибір на користь зміни правил, розірвавши в 1968 році зв'язок долара із золотом, а потім увівши в 1971 році плаваючий курс долара. Розпочався перехід до нової валютної системи.

Унаслідок *Ямайської валютної реформи* 1976-1978 років юридично була оформлена відмова країн від золотих паритетів як основи валютних курсів. З 1975 року Міжнародний валютний фонд не публікує даних про золотий вміст валют. Це пов'язано з тим, що офіційний золотий паритет утратив реальне економічне значення. Нині основою визначення валютних курсів є паритет (співвідношення) купівельних спроможностей національних валют. Купівельна спроможність валюти – це сума товарів та послуг за їх цінами, які можна придбати за національну грошову одиницю. Співвідношення купівельної сили валют визначається стосовно певної групи товарів та послуг у двох країнах. Зміна валютного курсу відповідає динаміці рівнів цін у різних країнах. При зростанні курсу національної валюти товари, які експортовані з цієї країни, стають дорожчими за кордоном, а імпортовані товари – дешевшими. І навпаки.

У сучасному світі, таким чином, валютний курс, як будь-яка ціна, відхиляється від вартісної основи (паритету купівельної спроможності валют) під впливом попиту та пропозиції валюти. Співвідношення такого попиту та пропозиції залежить від багатьох чинників, які можна згрупувати в кон'юнктурні та структурні (довгострокові). Кон'юнктурні чинники пов'язані з коливаннями ділової активності, політичної та військово-політичної обстановки, з чутками (іноді ажіотажними), здогадками та прогнозами. Поряд з кон'юнктурними чинниками, вплив яких важко передбачити, на попит та пропозицію валюти, тобто на динаміку її курсу, впливають і відносно довгострокові тенденції, які визначають стан тієї чи іншої національної

грошової одиниці у валютній ієрархії. Серед цих чинників можна назвати такі: зростання національного доходу, темпи інфляції, стан платіжного балансу, різниця процентних ставок у різних країнах, діяльність валютних ринків та спекулятивні валютні операції, ступінь використання певної валюти в міжнародних розрахунках, ступінь довіри до валюти на національному та світовому ринках, валютна політика, ступінь розвитку фондового ринку.

8.3 Валютні ринки та валютні операції

Валютні ринки – це офіційні центри, де відбувається купівля-продаж валют на основі попиту і пропозиції. Це множина великих комерційних банків та інших фінансових закладів, пов'язаних складною мережею сучасних засобів зв'язку, за допомогою яких здійснюється торгівля валютою і платіжними документами в іноземних валютах.

Суб'єкти валютного ринку:

- підприємці, які купують і продають валюту для забезпечення своєї комерційної діяльності (імпортери, експортери);
- інвестори, які вкладають свій чи позичений капітал у валютні цінності з метою одержання процентного доходу;
- спекулянти, які постійно купують-продають валюту задля одержання доходу від різниці в її курсі;
- хеджери, які здійснюють операції на валютному ринку для захисту від несприятливої зміни валютного курсу;
- посередники: банки, брокерські контори, біржі тощо.
- центральні банки та казначейства країн, які відіграють основну роль серед суб'єктів валютного ринку.

Валютні операції – це будь-які платежі, пов'язані з переміщенням валютних цінностей між суб'єктами валютного ринку. Такі операції можна класифікувати за кількома критеріями: за терміном здійснення платежу з купівлі-продажу валюти (поточні та термінові), за цільовим призначенням (конверсійні операції – з метою одержання валюти для здійснення платежів за міжнародними розрахунками; операції хеджування – з метою страхування від валютних ризиків; спекулятивні операції – з метою одержання прибутку), за формою здійснення (безготівкові та готівкові), за масштабами операцій (оптові – здійснюються між банками; роздрібні – здійснюються між банками та їх клієнтами).

Поточні валютні операції мають такі різновиди:

- «тод» – операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в день укладення договору;
- «том» – операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції в перший робочий день після дня укладення договору;
- «спот» – операція за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції на другий робочий день після дня укладення договору.

Термінові валютні операції можна упорядкувати наступним чином:

- форвардні операції – це операції за договором, умови якого передбачають виконання цієї операції (з поставкою валюти за форвардним договором) пізніше ніж на другий робочий день після дня укладення договору;
- ф'ючерсні операції – це страхові угоди на біржах, що являють собою купівлю-продаж золота, валюти, фінансових та кредитних інструментів за фіксованою в момент укладання контракту ціною, з виконанням операцій через певний проміжок часу (більше від трьох днів і до двох-трьох років), основна особливість яких – торгівля стандартними контрактами, в яких детально регламентовані всі умови (сума, термін, метод розрахунку тощо);
- валютний опціон – це договірне зобов'язання, що дає право (для покупця) і зобов'язання (для продавця) придбати або реалізувати певну кількість однієї валюти в обмін на іншу за фіксованим у момент укладання угоди курсом наперед узгоджену дату або протягом узгодженого періоду (в обмін на одержання такого права покупець опціону сплачує продавцю певну суму, яку називають премією).

Операції «своп» – це валютні угоди, які *поєднують поточну та строкову операції*: вони передбачають купівлю (продаж, обмін) іноземної валюти на умовах негайної поставки зі зворотним її продажом (купівлею, обміном) на певну дату в майбутньому з фіксацією умов цих операцій (курсів, обсягів, дат валютування тощо) під час укладення договору.

8.4 Порядок придбання і використання валюти. Система валютного контролю

Торгівля іноземною валютою на території України резидентами і нерезидентами – юридичними особами здійснюється через уповноважені банки та інші фінансові установи, що одержали ліцензію на торгівлю іноземною валютою НБУ, виключно на міжбанківському валютному ринку України. Структура міжбанківського валютного ринку, а також порядок та умови торгівлі іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку визначаються Національним банком України. Операції з обміну іноземної валюти можливі як на міжбанківському валютному ринку України, так і на міжнародному валютному ринку.

Клієнти-резиденти (юридичні особи та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності) мають право *купити, обміняти іноземну валюту з метою здійснення розрахунків з нерезидентами за торговельними операціями* (крім випадку, коли імпорту продукції (послуг) здійснюється без увезення із-за кордону цієї продукції (послуг) на територію України) на підставі таких документів (відповідно до Положення «Про порядок та умови торгівлі іноземною валютою»):

- заяви про купівлю іноземної валюти;
- договору з нерезидентом, оформленого відповідно до вимог законодавства України;

- акта (здавання-приймання тощо) або іншого документа, який свідчить про надання послуг, виконання робіт, імпорту прав інтелектуальної власності, якщо оплачуються отримані послуги (права), виконані роботи;
- документів, що передбачені для документарної форми розрахунків (акредитив, інкасо), вексельної форми розрахунків (вексель, яким резидент-імпортер оформив заборгованість перед нерезидентом за договором), якщо договір передбачає такі форми розрахунків.

Купівля, обмін іноземної валюти з метою проведення розрахунків з нерезидентом за поставлені в Україну товари (які відповідно до законодавства України підлягають митному оформленню) здійснюються суб'єктом ринку за наявності в електронних реєстрах митних декларацій інформації про митні декларації, що є підставою для ввезення товарів та їх випуску у вільний обіг на митній території України за відповідним зовнішньоекономічним договором клієнта-резидента (крім тимчасових митних декларацій, за якими купівля, обмін іноземної валюти не здійснюються).

Купівля, обмін іноземної валюти з метою оплати векселя, яким резидент-імпортер оформив заборгованість перед нерезидентом за договором, дозволяються лише за наявності в електронних реєстрах митних декларацій інформації про ввезення та випуск у вільний обіг на митній території України товарів (які відповідно до законодавства України підлягають митному оформленню) або в разі пред'явлення документа, який згідно з умовами зовнішньоторговельного договору засвідчує виконання нерезидентом робіт, отримання резидентом послуг. У разі митного оформлення товарів тимчасовими митними деклараціями купівля, обмін іноземної валюти не здійснюються.

Клієнти-резиденти (юридичні особи та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності) мають право купувати, обмінювати іноземну валюту через одного суб'єкта ринку за кожним зовнішньоекономічним договором з нерезидентом для розрахунків за торговельними операціями. Клієнт-резидент має право перевести відповідний зовнішньоекономічний договір на обслуговування до іншого суб'єкта ринку на підставі письмового звернення, яке має бути зареєстровано згідно з внутрішнім положенням з організації діловодства. Це письмове звернення має містити дозвіл клієнта-резидента на отримання інформації про незавершені розрахунки за зовнішньоекономічним договором від суб'єкта ринку, через який здійснювалися розрахунки за цим договором. Суб'єкт ринку, до якого переводиться на обслуговування зовнішньоекономічний договір, не пізніше третього робочого дня з дня отримання письмового звернення клієнта-резидента зобов'язаний звернутися до суб'єкта ринку, через який здійснювалися розрахунки за зовнішньоекономічним договором, для отримання всієї наявної в нього інформації про незавершені розрахунки резидента за цим договором (номер і дата реєстру митних декларацій, наявна в реєстрі інформація про операцію резидента, обсяги купленої, обмінюваної та перерахованої іноземної валюти за договором тощо) за підписом уповноваженої особи суб'єкта ринку. Суб'єкт ринку зобов'язаний надати

інформацію про незавершені розрахунки резидента за зовнішньоекономічним договором не пізніше п'ятого робочого дня з дня отримання звернення суб'єкта ринку, до якого переводиться на обслуговування цей договір.

Порядок купівлі та обміну іноземної валюти за поточними неторговельними операціями суб'єктів господарювання, іноземних представництв та за операціями фізичних осіб, а також за операціями, пов'язаними з рухом капіталу, залежить від конкретної операції і регламентується Положенням «Про порядок та умови торгівлі іноземною валютою».

Вимоги щодо обов'язкового продажу на міжбанківському валютному ринку України надходжень в іноземній валюті із-за кордону на користь юридичних осіб регламентується Постановою Правління НБУ «Про запровадження обов'язкового продажу надходжень в іноземній валюті та встановлення розміру обов'язкового продажу таких надходжень», чинна версія якої офіційно опублікована 13 червня 2018 року і діє до 13 грудня 2018 року (включно). Згідно вказаного документа, надходження в іноземній валюті із-за кордону на користь юридичних осіб, які не є уповноваженими банками, фізичних осіб-підприємців, іноземних представництв (крім офіційних представництв), на рахунки, відкриті в уповноважених банках для ведення спільної діяльності без створення юридичної особи, а також надходження в іноземній валюті на рахунки резидентів, відкриті за межами України на підставі індивідуальних ліцензій Національного банку України, підлягають обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку України уповноваженим банкам та/або Національному банку України у розмірі 50 відсотків. Решта надходжень в іноземній валюті залишається в розпорядженні резидентів та нерезидентів і використовується ними відповідно до правил валютного регулювання. Розглянута вимога щодо обов'язкового продажу поширюється на надходження в іноземній валюті 1-ї групи Класифікатора іноземних валют та банківських металів і в російських рублях.

Уповноважений банк зобов'язаний попередньо зараховувати надходження в іноземній валюті, на які поширюється вимога щодо обов'язкового продажу, на окремий аналітичний рахунок балансового рахунку 2603 «Розподільчі рахунки суб'єктів господарювання» та здійснити обов'язковий продаж надходжень в іноземній валюті без доручення клієнта виключно наступного робочого дня після дня зарахування таких надходжень на розподільчий рахунок.

Валютні операції за участю резидентів і нерезидентів підлягають валютному контролю. Валютному контролю підлягають також зобов'язання щодо декларування валютних цінностей та іншого майна резидентів, яке перебуває за межами України. Органи, що здійснюють валютний контроль, мають право вимагати і одержувати від резидентів і нерезидентів повну інформацію про здійснення ними валютних операцій, стан банківських рахунків в іноземній валюті у межах своїх повноважень, а також про майно, що підлягає декларуванню.

Головним органом валютного контролю в Україні є Національний банк України. Він здійснює контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України з усіх питань, не віднесених до компетенції інших державних органів, а також забезпечує виконання уповноваженими банками функцій щодо здійснення валютного контролю. У свою чергу, уповноважені банки, фінансові установи та національний оператор поштового зв'язку, які отримали від Національного банку України генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій, здійснюють контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами через ці установи. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, здійснює фінансовий контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами на території України. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері надання послуг поштового зв'язку, здійснює контроль за додержанням правил поштових переказів та пересилання валютних цінностей через митний кордон України. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної митної справи, здійснює контроль за додержанням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України.

8.5 Українська міжбанківська валютна біржа та її функції

Історія *Української міжбанківської валютної біржі* почалась у липні 1992 року, коли в Україні лише закладалися основи функціонування валютного ринку. Через рік постановою №50 «Про Українську міжбанківську валютну біржу» (наразі втратила чинність) НБУ визначив основні засади існування Української міжбанківської валютної біржі як біржового майданчика, на якому створюються умови для торгів валютними цінностями. На той час засновниками біржі стали 40 найбільших банків України, а згодом до числа акціонерів приєдналися нові учасники. Українська міжбанківська валютна біржа розвивалася досить швидко і вже 1995–1997 роках закріпила за собою статус головної біржової площадки на українському фінансовому ринку та найбільшій розрахунково-кліринговій організації.

Істотні зміни в діяльності Біржі відбулись внаслідок фінансово-економічної кризи 1998 року: НБУ спочатку заборонив укладати строкові угоди з іноземною валютою, а пізніше взагалі зупинив торгівлю валютними цінностями на Українській міжбанківській валютній біржі і відновив торги валютою в режимі Торгової сесії НБУ. Менеджмент біржі розпочав пошуки нових напрямків і інструментів, в межах яких біржа могла б виконувати свою основну функцію – організатора торгів. Так, вже на початку 2000-х Українська міжбанківська валютна біржа стала біржою, що уповноважена на проведення аукціонів з продажу нафти, газового конденсату та вугілля, які проводяться і сьогодні. В 2003–2004 роках відновилась торгівля розрахунковими валютними ф'ючерсними контрактами, базовим активом яких є офіційний курс іноземних валют, який визначався НБУ, а також узгоджено з НБУ та зареєстровано в Державній (зараз – Національній) комісії з цінних паперів та фондового ринку

специфікації розрахункових ф'ючерсних контрактів на курси банківських металів (золото, срібло, платину, паладій) до гривні. На початку 2008 року, біржа для досягнення більш якісного обслуговування потреб всіх учасників налагодила активне співробітництво з NASDAQ OMX. Але впровадження нових технологій не відбулось в повному обсязі через світову економічну кризу 2008 року, внаслідок якої всі спільні проекти з NASDAQ OMX були призупинені. Тоді ж НБУ ввів обмеження на торгівлю всіма видами валютних деривативів для більш жорсткого контролю за курсоутворенням валютного ринку.

В грудні 2014 року український банківський регулятор дав можливість організаторам торгів знову розпочати торгівлю деривативами на валюту. Українська міжбанківська валютна біржа відразу відновила роботу секції строкового ринку і після внесення доповнень та реєстрації в НБУ та Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку оновлених правил і специфікацій ф'ючерсних контрактів на валюту розпочала торгівлю ними. Українська міжбанківська валютна біржа завжди займала і займає активну позицію щодо розвитку та впровадження на ринку нових фінансових інструментів, для чого активно співпрацює як з регулятивними органами, так і безпосередньо з учасниками фінансового та товарного ринків, а результатами такої співпраці мають стати нові інструменти торгівлі.

Основними *функціями валютної біржі* є організація торгів і укладання угод з купівлі-продажу іноземної валюти з членами біржі, здійснення котирування поточного ринкового курсу гривні, визначення поточних курсів іноземних валют по відношенню до гривні, організація операцій НБУ щодо регулювання курсу національної валюти, проведення розрахунків в іноземній валюті згідно з укладеними на біржі угодами.

Членами біржі можуть бути тільки банки, фінансові установи та спеціалізовані брокерські контори, що мають ліцензію НБУ на ведення валютних операцій. Національний банк України та засновники, що мають ліцензії НБУ на ведення валютних операцій, вважаються членами біржі за статусом. Члени біржі сплачують вступні, щорічні членські внески та внески до страхового фонду біржі. Для прийому в члени біржі потрібно мати рекомендацію двох засновників та подати певні документи, серед яких завірений аудитором річний фінансовий звіт. Комерційні банки для прийому в члени біржі повинні не менш як рік мати ліцензію на ведення валютних операцій і здійснювати валютні операції. При цьому вони повинні виконувати вимоги щодо мінімальної кількості клієнтів, які перебувають на валютному обслуговуванні, та щодо залишків на валютних рахунках. Для вступу в члени біржі комерційний банк повинен обов'язково мати кореспондентські відносини з кількома першокласними банками світу. Рішення про прийняття в члени біржі приймається 2/3 загальної кількості голосів членів біржового комітету.

Члени біржі укладають угоди на біржі лише від свого імені за власний рахунок або за рахунок клієнтів та за їх дорученням. Останні здійснюють операції на біржі через своїх представників – дилерів, які не можуть проводити операції на біржі від свого імені та за свій рахунок. Кожен із членів біржі має

право для участі в торгах акредитувати не більше чотирьох представників-дилерів. За кожну укладену угоду з купівлі-продажу валюти учасники торгів сплачують комісійні в гривнях при продажу валюти та у валюті при її купівлі. Члени валютної біржі зобов'язані своєчасно виконувати вимоги зо угодами, укладеними на біржових торгах, а також надавати необхідну інформацію про свою діяльність на вимогу дирекції біржі.

Проведення торгів і визначення поточних курсів валют до гривні здійснює уповноважений співробітник біржі, якого називають курсовим маклером. У торговельний зал біржі допускаються тільки дилери та співробітники біржі, які беруть участь в торгах. Інші допускаються до торгового залу лише з дозволу дирекції біржі. До початку торгів дилери повинні подати курсовому маклеру заявки на купівлю-продаж валюти, які мають містити інформацію про ціль використання валюти, номер контракту, для оплати якого купується валюта (якщо виконується заявка клієнта), максимальний курс купівлі чи мінімальний курс продажу. Необхідною умовою участі в торгах є також попереднє зарахування потрібної суми коштів на відповідні рахунки. Не пізніше ніж за годину до початку торгів члени біржі повинні подати виписки зі своїх кореспондентських рахунків у кліринговому банку Українській міжбанківській валютній біржі про наявність коштів для проведення операцій з купівлі-продажу.

Біржові торги проводяться в формі аукціону. Початковий курс на торгах встановлюється на рівні, зафіксованому на попередніх торгах. Заявки на купівлю формують попит, заявки на продаж – пропозицію. Якщо пропозиція валюти перевищує попит, курс знижують, у противному разі – курс валюти підвищують. При цьому можуть прийматись додаткові заявки на купівлю-продаж валюти. При пониженні курсу приймають лише заявки на зменшення суми продажу валюти або на збільшення суми купівлі валюти. При зростанні курсу валюти приймають заявки на збільшення суми продажу чи на зменшення суми купівлі валюти. Якщо відхилення курсу від початкового більше від встановленого біржовим комітетом, торги можуть бути припинені до прийняття відповідного рішення. Момент, коли досягається рівновага між обсягами заявок на купівлю і на продаж, називається фіксингом. Курс іноземної валюти, який встановлюється при цьому, стає єдиним курсом укладання угод і здійснення розрахунків за угодами на цих торгах. Офіційний курс гривні до долара щодня визначається за результатами торгів на Українській міжбанківській валютній біржі.

Тема 9 Валютне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні

План

1. Поняття валютної політики держави та її складові. Суб'єкти валютного регулювання.
2. Сутність та інструменти валютного регулювання.

9.1 Поняття валютної політики держави та її складові.

Суб'єкти валютного регулювання

Розбудова повноцінного валютного ринку в нашій державі та його ефективне регулювання є необхідною умовою формування відкритої ринкової економіки з усіма необхідними засобами стимулювання роботи суб'єктів господарювання у зовнішнь-економічній сфері. Важлива роль у цьому процесі належить механізму розроблення та ефективної реалізації центральним банком повноцінної валютної політики, що охоплює всі необхідні інструменти впливу на валютні відносини і є одним із найважливіших елементів у загальній системі заходів щодо підтримання макроекономічної і фінансової стабільності та стимулювання економічного зростання.

Валютна політика – це сукупність здійснюваних державою економічних, організаційних та правових заходів у сфері валютних відносин з метою реалізації стратегічних завдань розвитку національної економіки. Зміст стратегічних завдань валютної політики визначає її як органічну складову економічної політики держави в цілому. Стратегічними завданнями валютної політики є забезпечення сталого економічного зростання, підтримання стабільного рівня цін (низького рівня інфляції), сприяння високому рівню зайнятості в національному господарстві (низький рівень безробіття), забезпечення зовнішньоекономічної рівноваги (рівноваги платіжного балансу країни).

Валютна політика є невід'ємною складовою макроекономічної політики держави загалом, але вона має цілий ряд своїх специфічних завдань, які визначають її роль саме у регулюванні валютної сфери економічних відносин. Такими специфічними завданнями валютної політики є наступні:

- забезпечення стабільного функціонування внутрішнього валютного ринку країни і недопущення кризових та спекулятивних явищ;
- сприяння нормальній організації грошового обігу в країні для забезпечення товарообмінних операцій у зовнішньоекономічній сфері;
- створення адекватних правових умов організації валютних відносин для розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання і припливу іноземних інвестицій;
- підтримання стабільного рівня обмінного курсу національної валюти на грошовому ринку й забезпечення належної купівельної спроможності національної грошової одиниці;
- оперативне регулювання сальдо платіжного балансу для своєчасного погашення зовнішньої заборгованості;

- лібералізація або обмеження можливостей суб'єктів господарювання у здійсненні валютних операцій залежно від загальних цілей економічної політики держави.

Досягнення зазначених завдань забезпечується через дві ключові *форми практичної реалізації валютної політики*, якими є валютне регулювання та валютний контроль (див. тему 8).

Суб'єктами валютного регулювання і контролю виступають усі без винятку учасники валютних операцій: центральний банк; уряд країни; уповноважені банки; юридичні особи – резиденти і нерезиденти; фізичні особи – резиденти і нерезиденти. В Україні провідна роль серед суб'єктів валютного регулювання належить Національному банку України та Кабінету Міністрів України.

Національний банк України у сфері валютного регулювання:

- здійснює валютну політику виходячи з принципів загальної економічної політики України;
- складає разом з Кабінетом Міністрів України платіжний баланс України;
- контролює дотримання затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України;
- визначає у разі необхідності ліміти заборгованості в іноземній валюті повноважених банків нерезидентам;
- видає у межах, передбачених Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю», обов'язкові для виконання нормативні акти щодо здійснення операцій на валютному ринку України;
- нагромаджує, зберігає і використовує резерви валютних цінностей для здійснення державної валютної політики;
- видає ліцензії на здійснення валютних операцій та приймає рішення про їх скасування;
- установлює способи визначення і використання валютних (обмінних) курсів іноземних валют, виражених у валюті України, курсів валютних цінностей, виражених у іноземній валюті або розрахункових (клірингових) одиницях;
- установлює за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері статистики, єдині форми обліку, звітності та документації про валютні операції, порядок контролю за їх достовірністю та своєчасним поданням;
- забезпечує публікацію банківських звітів про власні операції та операції уповноважених банків.

Кабінет Міністрів України у сфері валютного регулювання:

- визначає і подає на затвердження до Верховної Ради України ліміт зовнішнього державного боргу України;
- бере участь у складанні платіжного балансу України;

- забезпечує виконання бюджетної та податкової політики в частині, що стосується руху валютних цінностей;
- забезпечує формування і виступає розпорядником Державного валютного фонду України;
- визначає порядок використання надходжень у міжнародних розрахункових (клірингових) одиницях, які використовуються у торговельному обороті з іноземними державами, а також у неконвертованих іноземних валютах, які використовуються у неторговельному обороті з іноземними державами на підставі положень міжнародних договорів України.

9.2 Сутність та інструменти валютного регулювання

Валютне регулювання – це діяльність держави в особі уповноважених нею органів, що передбачає проведення законодавчих, економічних та організаційних заходів, котрі визначають порядок здійснення операцій з валютними цінностями на території країни. Фактично валютне регулювання охоплює цілий комплекс важелів, які дають змогу державі регламентувати всі види операцій з валютними цінностями, здійснювані суб'єктами ринку.

Інструменти валютного регулювання, виходячи зі специфіки використовуваних методів і важелів, а також об'єктів їх спрямування, можна умовно розділити на дві групи: інструменти прямого впливу (економічні та адміністративні), інструменти опосередкованого впливу.

Інструменти прямого впливу – це сукупність методів і важелів, що були розроблені спеціально для регулювання валютних відносин в країні. Дану групу можна умовно розділити на економічні та адміністративні інструменти.

Економічні інструменти валютного регулювання передбачають використання різних засобів стимулювання економічної зацікавленості суб'єктів ринку у здійсненні тих чи інших валютних операцій з метою впливу на динаміку обмінного курсу та інші макроекономічні параметри розвитку національного господарства.

До числа основних економічних інструментів реалізації валютної політики центрального банку належать: девізна політика, диверсифікація валютних резервів, регулювання режиму валютного курсу, політика девальвації і ревальвації валют.

Одним з основних інструментів валютного регулювання в Україні на сьогоднішній день є *девізна політика*. Вона реалізується через вплив на валютний курс шляхом купівлі-продажу центральним банком іноземної валюти. Основною формою реалізації девізної політики є валютні інтервенції – втручання центрального банку в здійснення операцій на валютному ринку держави з метою впливу на обмінний курс національної валюти шляхом продажу чи купівлі іноземної валюти. Для укріплення обмінного курсу національної валюти центральний банк продає іноземну валюту, а для його послаблення – скуповує її на ринку. Забезпечення підтримання стабільності кон'юнктури на внутрішньому валютному ринку країни і обмінного курсу національної валюти відбувається наступним чином: за умов надлишкової пропозиції іноземної валюти центральний банк скуповує її, щоб не допустити

необґрунтованого зміцнення національної грошової одиниці, і навпаки, коли надходжень валютних коштів на внутрішній ринок недостатньо – центральний банк продає іноземну валюту з тим, щоб не допустити зниження обмінного курсу національної валюти.

Валютні інтервенції можуть здійснюватися в таких формах:

- валютний аукціон – операції проводяться шляхом розподілу визначеного обсягу інтервенції між тими суб'єктами ринку, які запропонували найкращу ціну на купівлю/продаж іноземної валюти;

- інтервенція за єдиним курсом – здійснюється або шляхом збирання заявок суб'єктів ринку на купівлю/продаж/обмін іноземної валюти за єдиним визначеним обмінним курсом та подальшого їх пропорційного задоволення в межах визначеного обсягу валютної інтервенції, або шляхом розміщення пропозиції з купівлі/продажу іноземної валюти в торговельно-інформаційній системі за єдиним визначеним обмінним курсом та укладення угод із суб'єктами ринку в порядку акцептування ними пропозиції до вичерпування обсягу валютної інтервенції;

- інтервенція за найкращим курсом – здійснюється або шляхом запиту щодо ціни на купівлю/продаж іноземної валюти в суб'єктів ринку через торговельно-інформаційні системи та укладення угод із суб'єктом ринку, який запропонував найкращу ціну, або шляхом вибору найкращої ціни купівлі/продажу іноземної валюти з наявних у торговельно-інформаційних системах котирувань суб'єктів ринку та укладення угод із суб'єктом ринку, який запропонував цю ціну;

- адресна інтервенція – зумовлюється національними інтересами України та здійснюється у виняткових випадках на підставі звернення Уряду України.

Під час визначення політики валютних інтервенцій Національний банк має враховувати такі чинники:

- обмежений рівень міжнародних резервів Національного банку, що посилює вразливість фінансової системи та економіки України до несприятливих подій і сприйняття ризиків іноземними та внутрішніми інвесторами;

- незначні глибина та ліквідність валютного ринку, що зумовлюють необхідність активної ролі Національного банку в нівелюванні дисбалансів між попитом і пропозицією та уникненні проявів дисфункції ринку;

- проведення монетарної політики на основі режиму інфляційного таргетування, включаючи початкову стадію запровадження ключової процентної ставки як основного інструменту грошово-кредитної політики, та відносно слабкий процентний канал монетарної трансмісії;

- високий рівень доларизації та значний ефект перенесення змін обмінного курсу на інфляцію;

- орієнтація Національного банку на мінімізацію свого втручання в роботу валютного ринку в міру розвитку валютного ринку та механізмів його самозбалансування.

Зазначені чинники обумовлюють такі завдання зі здійснення валютних інтервенцій Національним банком:

- накопичення міжнародних резервів. Достатній рівень міжнародних резервів є захисним механізмом фінансової системи України та економіки від зовнішніх шоків, а також сприяє підвищенню довіри до її стійкості з боку як національних, так і іноземних інвесторів. Цільові орієнтири щодо міжнародних резервів визначаються у програмах співпраці України з Міжнародним валютним фондом або рішенням Правління Національного банку відповідно до загальноприйнятих критеріїв достатності;

- згладжування функціонування валютного ринку. Це необхідно для уникнення негативного впливу на цінову та фінансову стабільність надлишкової волатильності обмінного курсу та екстраординарних подій на валютному ринку;

- підтримання трансмісії ключової процентної ставки як основного інструменту грошово-кредитної політики. Це може бути необхідно для досягнення цілей та завдань грошово-кредитної політики в більш ефективний спосіб.

Важливим інструментом прямого впливу є *диверсифікація валютних резервів*, яка передбачає регулювання структури офіційних валютних резервів держави шляхом включення до їхнього складу іноземних валют різних країн. Під валютними резервами розуміють офіційні запаси іноземної валюти, що перебувають у центральному банку, в банківських установах інших країн та міжнародних валютно-кредитних організаціях. Як правило, даний інструмент використовується для продажу нестабільних валют і купівлі більш стійких валют, а також валют, необхідних для проведення міжнародних розрахунків та інтервенцій. Це дозволяє управляти валютним ризиком країни і є особливо актуальним в періоди економічної нестабільності. В нормальних економічних умовах диверсифікація валютних резервів виступає як допоміжний інструмент, що забезпечує ефективність інших інструментів – таких, наприклад, як регулювання режиму валютного курсу.

Регулювання режиму валютного курсу – діяльність центрального банку, спрямована на встановлення порядку визначення і зміни обмінного курсу національної валюти відносно іноземних валют. Виділяють три базові режими обмінних курсів: режим фіксованого курсу, плаваючий курсовий режим, змішаний режим валютного курсу.

Фіксований режим валютного курсу передбачає офіційне встановлення курсу з подальшим його підтриманням на певному незмінному рівні.

Плаваючий валютний курс – це курс, що формується під впливом попиту і пропозиції на валютному ринку. Під плаваючими обмінними (валютними) курсами (*floating exchange rates*) розуміють такі курси, рівні яких визначаються на ринку під впливом попиту та пропозиції, що, зі свого боку, залежить від стану платіжного балансу країни, співвідношення відсоткових ставок і темпів інфляції, очікувань учасників ринку, офіційних валютних інтервенцій тощо.

Змішаний режим передбачає поєднання двох зазначених підходів. Змішані режими валютних курсів запроваджуються з метою стимулювання або

стримування певних видів чи напрямів зовнішньоекономічної діяльності чи фінансово-кредитної політики держави.

Сутність *політики девальвації та ревальвації валют* полягає у діяльності центрального банку країни, офіційно спрямованій на зміну обмінного курсу національної валюти в бік його зниження (девальвація) чи підвищення (ревальвація). Девальвація валюти – це цілеспрямовані дії відповідних інституційних структур, які мають на меті послабити курс національної валюти по відношенню до іноземних валют. Ревальвація валюти – це зміцнення офіційного курсу національної валюти по відношенню до інших валют.

Адміністративні інструменти валютної політики передбачають сукупність заходів з нормативно-правового регулювання різноманітних аспектів функціонування валютного ринку країни та діяльності його учасників. Основним напрямом адміністративного регулювання валютних операцій є політика валютних обмежень.

Валютні обмеження – це сукупність регулятивних заходів, які передбачають встановлення законодавчих або нормативних правил щодо заборони, лімітування і регламентації операцій резидентів і нерезидентів з валютою і валютними цінностями. Крім базової функції – встановлення правил поведінки на валютному ринку – валютні обмеження виконують ряд важливих завдань, до яких можна віднести вирівнювання платіжного балансу, управління золотовалютними резервами, вплив на динаміку обмінного курсу національної валюти.

До адміністративних методів відноситься механізм *регулювання платіжного балансу* – застосування експортних субсидій, митних тарифів, страхування від втрат, викликаних коливаннями валютних співвідношень, а також *валютна блокада* – сукупність примусових валютних заходів, які використовуються одними державами по відношенню до інших з метою добитися виконання тих чи інших вимог: блокування рахунків, кредитна блокада та валютні обмеження.

Інструментами опосередкованого впливу – це сукупність важелів і методів, що використовуються в ході здійснення монетарної політики держави для регулювання пропозиції грошей в країні, впливаючи при цьому на динаміку обмінного курсу. До таких інструментів можемо віднести дисконтну політику, політику обов'язкових резервів та політику відкритого ринку.

Дисконтна політика – це система заходів центрального банку щодо встановлення і періодичної зміни ставки рефінансування з метою впливу на динаміку валютного курсу, стан платіжного балансу і рух капіталів, а також динаміку кредитних вкладень, грошової маси і цін.

Іншим інструментом непрямого впливу є *політика обов'язкових резервів*, яка полягає у зміні центральним банком норми, в межах якої комерційні банки зобов'язані частину залучених коштів зберігати на рахунках у центральному банку. Політика обов'язкових резервних вимог використовується центральними банками як засіб антициклічної або антиінфляційної політики. Резервні вимоги, насамперед, пов'язані з показниками грошової маси, а їхня взаємодія з іншими макроекономічними показниками відбувається через трансмісійний механізм

впливу змін грошової пропозиції на реальний сектор економіки: ринок інвестицій, рівень цін тощо. Враховуючи властивості резервних вимог, центральний банк з метою стимулювання, наприклад, інвестиційної активності проводить політику, спрямовану на зниження норм резервних вимог, а тимчасове збільшення норми обов'язкового резервування за певних умов спричинює зниження інфляційного тиску, сприяє стабільності курсу національної валюти.

Політика відкритого ринку передбачає регулювання грошової маси в країні шляхом проведення центральним банком операцій з державними цінними паперами з метою впливу на ресурсну базу банків. Викуп цінних паперів центральним банком збільшує ресурсну базу банків, що призводить до збільшення грошової маси і девальвації національної валюти. Продаж цінних паперів, навпаки, вилучає гроші з обігу і звужує грошову масу, підвищуючи відносну цінність національної грошової одиниці.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підручник / О. П. Гребельник. – Київ : ЦУЛ, 2008. – 432 с.
2. Гроші та кредит : підручник / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.] ; За заг. ред. М. І. Савлука. – Київ : КНЕУ, 2002. – 598 с.
3. Дідківський М. І. Зовнішньо-економічна діяльність підприємства : навч. посібник / М. І. Дідківський. – Київ : Знання, 2006. – 463 с.
4. Кредісов А. І. Управління зовнішньоекономічною діяльністю / Кредісов А. І. – Київ : ВІРА-Р, 1998. – 448 с.
5. Митний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.03.2012 № 4495-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page>. – (дата звернення: 11.06.2018). – Назва з екрану.
6. Мокій А. І. Міжнародні організації : навч. посібник / А. І. Мокій, Т. П. Яхно, І. Г. Бабець. – Київ : Центр учбової літератури, 2011. – 280 с.
7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. – (дата звернення: 23.03.2019). – Назва з екрану.
8. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.imf.org/external>. – (дата звернення: 23.03.2019). – Назва з екрану.
9. Про валюту і валютні операції. Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>. – (дата звернення : 23.03.2019). – Назва з екрану.
10. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України від 16.04.1991 № 959-XII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/959-12>. – (дата звернення : 23.03.2019). – Назва з екрану.
11. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті. Закон України від 23.09.1994 № 185/94-ВР // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/185/94-вр>. – (дата звернення : 11.06.2018). – Назва з екрану.
12. Торгова Л. В. Основи зовнішньоекономічної діяльності : навчально-методичний посібник / Л. В. Торгова; О. В. Хитра. – Львів : Новий Світ-2000, 2012. – 512 с.
13. Центральний банк та грошово-кредитна політика : підручник / Кол. авт. : А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза і канд. екон. наук, доц. М. Ф. Пуховкіної. – Київ : КНЕУ, 2005. – 556 с.
14. Шелудько В. М. Фінансовий ринок : підручник / В. М. Шелудько. – Київ : Знання, 2008. – 535 с.

Навчальне видання

СТАДНИК Григорій Васильович,
НАУМОВ Максим Сергійович

МИТНЕ ТА ВАЛЮТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

ТЕКСТИ ЛЕКЦІЙ

*(для студентів спеціальностей 051 – Економіка, 071 – Облік і оподаткування,
076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність,
275 – Транспортні технології)*

Відповідальний за випуск *Ю. В. Федотова*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *М. С. Наумов*

План 2018, поз. 156Л.

Підп. до друку 26.03.2019. Формат 60 × 84/16.
Друк на ризографі. Ум. друк. арк. 4,3
Тираж 50 пр. Зам. № .

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017.